

ΝΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ.

Τιμάται γρ. άργ. 2.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ.

Τιμάται γρ. άργ. 2.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, 19 Ἀπριλίου 1892.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Πολιτικὴ Ἐπιθεωρησις. — Ἡρόδοτος ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας. — Τὰ Κελτίβαρα (Κέλβερι). — Γεωπονικά, Ἡ Ἱστορία τῆς Ἀμπελουργίας. — Ποικίλα. — Οἱ τῆς Σιδῶνος ἑλληνικοὶ θαρκοφάγοι (Ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως). — Ἐκλογὴ στοιχῆς τοῦ χοροῦ (διάλογος). — Ἡ Δευτέρα Μήνη (δύλημα).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Σήμερον, 1 μαΐου, σύμπασα ἡ δυτικὴ Εὐρώπη διατελεῖ ἐν ἀγῶνι καὶ ὁ μέλλον νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν κοινωνικὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν ἱστορικὸς εὐρεθίσειται πρὸ τῆς ἀδριτοῦ ἀνάγκης τοῦ χαρακτηρίσαι τὴν σήμερον ἀγομένην ἡμέραν τῶν ἐργατῶν κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐχαρακτήρισθη ὑπὸ τῆς ἱστορίας τὸ χιλιεστὸν μ. Χ. ἔτος, τὸ παρασταθὲν ὡς τὸ σημαῖνον τὴν πραγμάτων τῶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου ἀναφερομένων ἀλληγοριῶν καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Καὶ ἀληθῶς ἡ 1 μαΐου ἠρμηνεύθη ὑφ' ἅπαντος σχεδὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ὡς ἡ δεινότερα ἡμέρα τῶν ὅσαι ἀπαίσιοι ὑπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς κοινωνίας ἐθεωρήθησαν καὶ ὡς ἀπειλοῦσα τὸν ἐκ βάθρων κλονισμόν τοῦ ὑφισταμένου νῦν κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ μετὰ τοσοῦτου ἀνηγέθη μόχθου ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Δύσει κυβερνήσεων καὶ ἐπαγίωθη διὰ τῆς ἐπικρατούσης θυσίας. Τὸ ἐλαττόριον τοῦ φόβου πηγάζει κυρίως ἐκ τῆς εὐρύσεως τοῦ ἀρχικοῦ κύκλου τοῦ ζητήματος, τῆς προκυνψάσεως ἐκ τῆς ταύτισεως τοῦ τῶν ἐργατῶν ἀγῶνος μετὰ τοῦ τῶν κυρίως πολεμίων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως, ὅσοι, ὡς ὁ Ραβασώλ, ὁ καταδικασθεὶς μετὰ τῶν συνταίρων καὶ εἰς ἰσόβια δεσμὰ ἐν Παρισίοις, ἐνοχοὶ γενόμενοι δεινῶν δυστυχημάτων, συντάραξαν τὰ πλήθη ἐν τῇ οἰκείᾳ χώρᾳ καὶ ἐπεσπασάντο ἐπ' αὐτὴν τὰ βλέμματα τοῦ λοιποῦ ἐν Εὐρώπῃ κόσμου, οὐ μόνον τοῦ διατελοῦντος ὑπὸ τὸ δαυόκλειον ξίφος τῆς συνταράξεως τοῦ καθεστώτος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐπιτοῦ ὑπὸ τὴν αἰγίδα λαοφιλῶν ἡγεμόνων διατελοῦντος καὶ ἀπυλλαγμένου, ὡς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοῦλάχιστον χώρᾳ, ἀπὸ παντὸς τοιοῦτου κινδύνου. Ὅτε πέρυσιν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ τῆς ἐργασίας ἀντιπρόσωποι παρεσκευά-

ζοντο νὰ πανηγυρίσωσι τὴν 1 μαΐου κατ' ἐξοχὴν αὐτῶν ἡμέραν, οὐδεὶς σχεδὸν ὑπῆρχε φόβος μὴ τοῖς ἀντιπροσώποις τούτοις προσέλθωσιν ἐπικουροὶ καὶ οἱ πολλοὶ αὐτῶν δεινότεροι πολεμιοὶ τῆς κρατούσης ἐσωτερικῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὅσοι, ὑπὸ διαφόρων προσωνημίας αὐτουργοὶ ἐγένοντο τοῦ ἐν Ρωσίᾳ δράματος τῆς 1 μαρτίου 1881 ἢ, ὁπαδοὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Νόβιλιγκ ἐν Γερμανίᾳ γενόμενοι, προῦκάλουν αὐστηρότατα προφυλακτικὰ μέτρα καὶ ἐξώθουν τὸν πρῶτον ἀρχιγραμματέα τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν θέσπισιν τῶν νόμων τοῦ μαΐου· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὰ πράγματα ἀλλοίαν προσέλαβον ὄψιν, ἅτε τῶν πολεμίων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως ἀποφασισάντων νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν περίστασιν καὶ, συμμεριζόμενοι τὰς διαδηλώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας, νὰ συναναμίξωσι τὰς ἐαυτῶν παραδόλους μετὰ τῶν ὄντως δικαίων ἀξιώσεων τοῦ ἐργάτου, ζητοῦντος τὴν αὔξησιν τοῦ γλίσχρου ἡμερομισθίου ἀπέναντι τῶν διὰ τοῦ ἰδρωτός αὐτοῦ προσγινομένων μεγίστων κερδῶν τῷ κεφαλαιούχῳ, ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐργασίμων ὠρῶν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν κεκμηκότων αὐτοῦ μελῶν καὶ μάλιστα ἐξ ἐργασίας, ἥκιστα καλῶς ἀμοιβομένης ἀναλόγως τοῦ καταβάλλομένου κόπου. Ἐν τοῖς πλείστοις τῶν κρατῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἡ τοῦ ἀγῶνος συνταύτισις ἐπῆλθε παρ' ἐλπίδα σχεδὸν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας, ὑποκυνψάντων ἐν τέλει ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ ἔχειν καὶ πρόχειρον τὸ μέσον τοῦ ἐκφοβισμοῦ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν πολεμίων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως· ἰδίᾳ ὅμως Γαλλία καὶ Ἰσπανία παρέχουσι τὸ θέαμα ἐσωτερικῆς συνταράξεως καὶ ἐπισπῶνται τὴν προσοχὴν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ἐν τῇ πρώτῃ τούτων οἱ τοῦ αὐτουργοῦ τῶν ἐν τῇ ὁδῷ Σαὶν Ζερμαὶν δυστυχήματος ὁπαδοί, τὴν διὰ μαρτυρίας ὑπαλλήλου ἐν τῷ ξενῶνι Βερρὸ ἀνακάλυψιν τοῦ Ραβασώλ ἀντεκδικούμενοι, ἐγένοντο παραίτιοι σοβαρωτέρου τοῦ ἐν τῇ εἰρημένῃ ὁδῷ δυστυχήματος ἐν τῷ ξενῶνι τούτῳ καὶ παρέχουσι φόβους μὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς σήμερον δεινότερα διαδραματισθῶσι γεγονότα καὶ πραγματωθῶσιν οὕτως αἱ εὐχαὶ τῶν πολεμίων τῆς μεγάλης ἐν Εὐρώπῃ δημοκρατίας, ποθοῦντων πάντοτε τὴν συγκρότησιν τοῦ ὑφισταμένου ἐν Γαλλίᾳ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὴν διατάραξιν οὕτω τῶν πολιτικῶν θεσμῶν ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ. Οὐχὶ ὀλιγώτερα δεινὰ τυγχάνουσι καὶ τὰ ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου ὡσαύτως οἱ τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως πολεμιοὶ δραστηριώτερον τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐργάζονται καὶ ἐπιζητοῦσι διὰ παντός μέσον τὴν πραγμάτων τῶν κατα-

χθονίων σχεδίων, ὧν τὴν σοβαρότητα, κάλλιστα καθορῶντες οἱ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, οὐ μόνον μιμοῦνται τοὺς ἐν Παρισίοις, αὐξήσαντας τὸ ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῆς δημοσίας τάξεως σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα λαμβάνουσι μέτρα ἐν τοῖς κυριωτέροις στρατιωτικοῖς κέντροις, ὅπου παρατηροῦνται συμφωνίαι τῶν κυριωτέρων ἐν αὐτοῖς παραγόντων μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ κινήματος.

Καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ὅμως δυνάμεσιν ἢ τῶν πραγμάτων κατ'ὅσους δὲν διατελεῖ εὐάρεστος ὑπὸ ἐποψίν ἐσωτερικῶν, ὡς τοῦτο τεκμηριοῦται ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ κυβερνητικῶν ἐνεργειῶν, ἐκ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ λαμβανόμενων μέτρων ὑπὸ τῆς δημοκρατίας, ἐκ τῶν ἐν τῷ ἰταλικῷ βασιλείῳ θεσπιζομένων περιορισμῶν τῶν ἐργατικῶν διαδηλώσεων, ἐκ τῶν ἐν Αὐστρουγγαρία τέλος δοθεισῶν ταῖς ἐνιαχοῦ ἀρχαῖς διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν. Ἰδίᾳ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν εἰρημένων χωρῶν τὰ πράγματα προσλαμβάνουσι σοβαρωτέραν ὄψιν συνεπείᾳ τοῦ φόβου τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων ἐπὶ ταῖς ἐπελθούσαις ἐσχάτως διαδηλώσεσι τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας, ὁ δ' αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ὁ πρό τινας ἐκφοβίζων τοὺς πολέμιους τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως διὰ τῆς πρὸς τοὺς νεοσυλλέκτους ἐν Πότσδαμ ἐπιταγῆς ἵνα μὴ τῶν ἰδίων συγγενῶν φείδωνται, καλὸν ἠγήσατο νῦν νὰ μετριάσῃ τὴν πρὸς τοὺς πολέμιους τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως αὐστηρὰν πολιτείαν καὶ διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ μελιχίου τρόπου νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι δύναται ν' ἀπενέγκῃ ἢ βία καὶ ὁ αὐστηρὸς τῆς ἐνεργείας τρόπος. Καὶ ὄντως ὁ ἐγγονος Γουλιέλμου τοῦ Β', παραστὰς εἰς τὴν γενομένην ἐν Νεομικίρην τελετὴν ἐπὶ τῇ διανομῇ τῶν βραβείων εἰς τοὺς ἐργάτας τοῦ ἐκεῖ μεγάλου βιομηχανικοῦ καταστήματος τοῦ κ. Στούμ, μετῆλθε γλώσσαν κολακευτικωτάτην πρὸς τοὺς ἐργάτας καὶ διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ ἐπικρατῆσαι τὰς αὐτὰς μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοστασιαρχῶν σχέσεις καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, οἷαι αἱ πρὸς τὸν κ. Στούμ σχέσεις τῶν ἐν τοῖς ἰδρύμασιν αὐτοῦ ἐργαζομένων, ὑπέδειξεν ὅτι ἡ πρυτανεύουσα νῦν γνώμη ἐν τοῖς κυριωτέροις κυβερνητικοῖς κύκλοις τοῦ Βερολίνου ἀποκλίνει μᾶλλον ὑπὲρ τῆς θεσπίσεως μελιχιῶν μέτρων ἢ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς δρακοντείων νόμων, συνεπαγομένην τὴν δεινῶσιν τῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως ἀντὶ τῆς διὰ τοσούτων μόχθων ἐπιδιωκομένης βελτιώσεως.

Σὺν τῷ ζητήματι τούτῳ τῆς 1 μαΐου, ὅπερ κρατεῖ ἐν μεγάλῃ ἀνψυχίᾳ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀνωτέρους κύκλους, καίτοι δὲν φαίνεται ἀπίθανος ὅλως καὶ ἡ ἰδέα ὅτι καὶ σήμερον θὰ παρέλθῃ ὡς παρῆλθεν ἡ περυσινὴ 1 μαΐου, μὲν ὅμως τὴν προσοχὴν ἐπισπάται καὶ τὸ τῶν συμφωνιῶν τῶν ἐκτὸς τοῦ τριπλοῦ συνδέσμου διατελουσῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἡ ἀνασσα Βικτωρία, εἰς Δαρμστάτην μεταβᾶσα ἐκ τῶν γαλλικῶν νήσων Ἰερῶν, ὅπου ἀπῆλθεν ἐκ Λονδίνου πρὸ μηνὸς πρὸς περιθαλψίν τῆς υγείας αὐτῆς, καὶ συνδιαλεξαμένη μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς διαφόρους εἰκασίας περὶ συνεχίσεως τῶν θρυληθεισῶν διαπραγματεύσεων κατὰ τὴν ἐν Ὀσβόρνη πρὸ ἔτους σχεδὸν παρουσίαν τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς Γουλιέλμου τοῦ Β' περὶ προσχωρήσεως τῆς μεγάλης Βρετανίας εἰς τὴν τριπλὴν συμμαχίαν, καίτοι ἢ ἐν τῇ γερμανικῇ πόλει παρουσία τῆς Α. Μ. σχετίζεται μᾶλλον πρὸς ζητήματα ἐθιμοτυπίας ἢ καὶ πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν τῇ βερολινεῖ αὐτῇ σχέδια συνοικεσίου συγγενῶν αὐτῆς μετὰ ξένων ἡγεμόνων. Ταῦτοχρόνως διάφοροι θρυλοῦνται φῆμαι περὶ γαλλοαγγλικῆς προσεγγίσεως, ἐμβάλλουσαι, κατὰ τοὺς ἐν Βιέννη καὶ Πέστη τοῦλάχιστον, εἰς μέγαν φόβον τοὺς ἐν Πετροῦπόλει.

Τὸ προκαλέσαν ταύτας αἰτίον εἶναι ἢ πιθανότης νίκης τοῦ κ. Γλάδστωνος ἐν ταῖς γενικαῖς ἐκλογαῖς καὶ ἢ πρὸς τὴν Γαλλίαν συμπάθεια τοῦ προκατόχου τοῦ μαρκησίου Σαλισβουρῆ, ἢ συνεπαγομένη τὴν μετὰ τῆς μεγάλης ἐν Εὐρώπῃ Δημοκρατίας συνεννόησιν ἐν πᾶσι τοῖς ἐκκρεμέσι νῦν ζητήμασι καὶ τὴν ἀπομόνωσιν ἐπομένως τῆς μεγάλης τοῦ Βορρᾶ δυνάμεως, καίτοι ὁ γηραιὸς Γλάδστων ἀλλοίων ὅλως ἐμφορεῖται προθέσεων καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ὑπαρξίν ἐπεζήτησε μᾶλλον τὴν οὐδετερότητα ἐν τῇ διεθνείᾳ πολιτικῇ ἢ τὴν συνομολογίαν συνδυασμῶν καὶ συμμαχιῶν μετὰ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς δυνάμεως. Πάντα ταῦτα οὐχ ἤττον. παραβαλλόμενα πρὸς τὴν κρατοῦσαν τάξιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Δύσει, ἀποδείκνυνται ἀδύνατα πλὴν τοῦ δυνατοῦ τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου τοῦ κ. Γλάδστωνος συνεπείᾳ τῆς ἐλαττωματικῆς πολιτείας τοῦ μαρκησίου Σαλισβουρῆ ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ ἢ περὶ ἀπομονώσεως μάλιστα τῆς Ρωσίας ἰδέα εἶναι ὅλως ἀπίθανος, ἅτε τῆς Γαλλίας μέγα κεκτημένης συμφέρον ἐν τῇ διατηρήσει τῶν στενῶν καὶ φιλικῶν πρὸς τὴν εἰρημένην δύναμιν σχέσεων καὶ οὐδέποτε συναινούσης ν' ἀποστῆ τῆς μετὰ τοῦ ἀνακτοβουλίου Πετροῦπόλεως συμπνοίας, ἣν ἐπαγίωσαν αἱ ἐν Κρονστάνδη καὶ Μόσχα καὶ Χερβούργῃ γαλλορωσικαὶ διαδηλώσεις ἄλλως δὲ τὸ ἀδύνατον τῆς διασπάσεως τοῦ ἕψισταμένου νῦν γαλλορωσικοῦ συνδέσμου τεκμηριοῦται καὶ ἐκ τῶν διεξαγομένων ἐν ἑκατέρῃ τῶν ἀποτελουσῶν τὴν γαλλορωσικὴν συμφωνίαν τῶν δυνάμεων στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν καὶ τῶν παρασκευῶν, αἵτινες ἐν μὲν τῇ Ρωσίᾳ συνίστανται εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τοῖς παραμεθορίοις φρουρίοις καὶ λοιποῖς ὄχυρωματικοῖς ἔργοις τεταγμένων φρουρῶν, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῷ καταρτισμῷ ἰδιαίτερου σώματος πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας διὰ ποδηλάτων. Τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν διεξάγει ὁ ἀκάματος ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς κ. Φρεσινέ, ὅστις, περιοριζόμενος νῦν εἰς μόνον τὰ καθήκοντα ταῦτα καὶ ἀπληθαγμένος τῶν φροντίδων τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, σύντονον καταβάλλει μερίμναν ὅπως ἀναπληρώσῃ πᾶσαν ἐν τῷ στρατῷ ἑλλειψίν καὶ εἰσαγάγῃ τὰς ἀπαιτουμένας μεταρρυθμίσεις ἵνα καταστῆ ὁ στρατὸς τῆς Δημοκρατίας ἀντάξιός τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Ἰδίᾳ ὁ κ. Φρεσινέ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ συγκεντροῖ περὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τοῖς βορειοανατολικῶις μεθορίοις ὄχυρωματικῶν ἔργων, ὃν τρόπον καὶ οἱ ἐν Βερολίνῳ ἀγωνίζονται νὰ συμπληρώσωσι τὰ ἐν τῇ Ἀλσατίᾳ καὶ τῇ Λοθαρηγίᾳ στρατιωτικὰ μέτρα, ὡσεὶ ἐπέκειτο ὁ ἐκ Βοσγίων κίνδυνος καὶ τὰ στρατεύματα τῆς Γαλλίας προήλαινον εἰς τὴν γερμανικὴν χώραν. Τῆς μερίμνης τῶν μεγάλων δυνάμεων περὶ τὴν ἀναπλήρωσιν πάσης στρατιωτικῆς ἑλλείψεως δὲν ὑπολείπονται καὶ τὰ αὐτὰ κρατίδια, οἷα τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ρουμανία. Ἐν ἀμφοτέροις τούτοις αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἐζήτησαν ἐκτάκτους πιστώσεις ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἡ προσοχὴ τῆς Εὐρώπης συγκεντροῦται πῶς περὶ τὰς μικρὰς ταύτας δυνάμεις, ἀναγκαζόμενας νὰ λαμβάνωσι σύντονα στρατιωτικὰ μέτρα καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι βαθμυδὸν τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν, εἴαν ποτε ἐπέλθῃ σύγκρουσις τῶν περὶ αὐτὰς μεγάλων δυνάμεων. Οἱ ἐν Βιέννη καὶ Πέστη οὐχ ἤττον καὶ πάντες ἐν γένει οἱ περὶ τὴν τριπλὴν συμμαχίαν εἰς τοὺς ἐξοπλισμοὺς τῆς Ρουμανίας καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν αἰτηθεῖσαν ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν ἑκτακτον πί-

στωσιν 25,000,000 άπονέμουσι σπουδαιότερον χαρακτήρα, άτε θεωροῦντες τοὺς έξοπλισμοὺς τοῦ ρουμανικοῦ βασιλείου ὡς τάσιν τοῦ άποκροῦσαι τὴν ρωσικὴν σύμμαχίαν καὶ προσελθεῖν τῇ τῶν τριῶν δυνάμεων, αἵτινες οὐδέποτε έπαύσαντο προσβλέπουσαι εἰς Ρουμανίαν ὡς πρὸς σύμμαχον καὶ μάλιστα μετὰ τὰς έπανελληγμένους τοῦ βασιλέως Καρόλου συνεντεύξεις μετὰ τε τοῦ γερμανικοῦ μονάρχου καὶ μετὰ τοῦ καισαροβασιλέως.

Υπὸ τὴν έποψιν δὲ τῶν κυρίως έσωτερικῶν ζητημάτων τὴν σπουδαιότεραν έπισπάται προσοχὴν έν σχέσει πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα ἢ έν Ἑλλάδι διεξαγομένη προκαταρκτικῇ πάλη ἐπὶ ταῖς κοινοβουλευτικαῖς εκλογαῖς, ὧν άποτέλεσμα έσται ἢ άντικατάστασις τῆς διαλυθείσης εθνικῆς αντιπροσωπείας. Σύμπας ὁ έλληνικὸς κόσμος προσβλέπει εἰς τὴν 3 μαΐου μετ' άγωνίας συνεπεία τῆς μετὰ καρτερίας καὶ έπιμονῆς εξακολουθούσης πάλης τῶν ὑποψηφίῶν καὶ εύχεται ὅπως τὸ άποτέλεσμα ικανοποιήσῃ έν πᾶσι τὰς προσδοκίας τοῦ ὄντως φιλολάου βασιλέως, τοῦ χάριν τῶν συμφερόντων τῶν ὑπνκῶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ κινδύνῳ έτι τῶν ἰδίων συμφερόντων άποφασίσαντος νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὸ δεύτερον μόλις τὰ ὑπὸ τοῦ συντάγματος παρεχόμενα αὐτῷ δίκαια. Ὁ Ἑλλήν εκλογεὺς, ὁ προσερχόμενος τὴν ἡμέραν εκείνην εἰς τὴν κάλπην, ὀφείλει νὰ προσέλθῃ έχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ νὰ δώσῃ τὴν ψῆφον αὐτοῦ ἀναλόγως τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς συνειδήσεως ὅπως τεκμηριώσῃ ἅπαξ έτι ὁποῖαν αισθάνεται πίστιν καὶ άφοσίωσιν πρὸς βασιλέα, οἷος ὁ Γεώργιος, καὶ διαψεύσῃ οὕτω περιτράνωσ τὰ φληναφήματα τῶν έν Βιέννῃ δημοσιογράφων, τῶν άποτολμησάντων νὰ διακηρύξωσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀναβάλλει τὴν εἰς Κοπεγχάγην μετάβασιν ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῶν γάμων τοῦ πατρός, καὶ, άποφεύγων τὴν ἀπὸ τῆς χώρας άπουσίαν, ἄγεται εκ λόγων ὑψίστου συμφερόντος, καὶ νὰ ψελλίσωσιν ἄρρητ' ἀθέμιτα περὶ τῆς τοῦ προκατόχου βασιλέως τύχης εκ κακοβουλίας μάλλον ἢ εκ πραγματικῆς άγνοίας τῆς ιστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Σπανίως ὁ Ἑλλήν εἰς τοιαύτην περιέστη θέσιν καὶ σπανίως ὁ έν Εὐρώπῃ πεπολιτισμένος κόσμος ὡς καὶ ὁ μέγα σεβόμενος τὰς καθεσττικίας δυναστείας τοσοῦτον έταστικὸν έστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τε τὰς ἰοστεφάνους Ἀθῆνας καὶ πρὸς τὴν ὅλην Ἑλλάδα καὶ μετὰ προσοχῆς παρηκολούθησε τὴν εξέλιξιν τῶν προκαταρκτικῶν διὰ τὰς επικειμένους εκλογὰς παρασκευῶν.

Ἐκ τῶν δυνάμεων δὲ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τὴν κυριώτεραν προσοχὴν έπισπάται ἢ Γαλλία τὸ μὲν ένεκα τῶν πολεμίων τῆς έσωτερικῆς τάξεως, τὸ δ' ένεκα τῶν άποικιακῶν πραγμάτων, ἅπερ τοσαύτην προσέλαβον σοβαρότητα, ὡστε οὐ μόνον έπιτοπίως δραστήρια λαμβάνονται μέτρα πρὸς τήρησιν τοῦ έν Δαχομαΐῃ καθεστῶτος, ἀλλὰ καὶ επικουρία εκ Γαλλίας καὶ τῶν λοιπῶν έν Ἀφρικῇ γαλλικῶν κτήσεων άποστέλλονται πρὸς πρόληψιν σοβαρωτέρων πραγμάτων. Συναμά τοὺς περὶ τὸν κ. Καρὼν ταρασσει καὶ τὸ τῶν αρχιεπισκόπων ζήτημα ἐπὶ ταῖς εκλογικαῖς αὐτῶν κατηχήσει διὰ τὰς διεξαγομένας σήμερον δημοτικὰς εκλογὰς, τὸ ὄντως προσλαβὼν οὐχὶ ὀλίγην σοβαρότητα καὶ τὸ έξαναγκάσαν τὴν κυβέρνησιν αὐστηρὰ νὰ θεσπίσῃ μέτρα κατὰ τῶν ὑπερβαίνόντων τὰ ὅρια τῆς έαυτῶν δικαιοδοσίας.

Καὶ ἢ Ἀγγλία δὲ μικρὸν ὑπολείπεται τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὴν έποψιν τῶν άποικιακῶν καὶ έσωτερικῶν δυσχερειῶν. Αἱ πρῶται αὐτῶν προκύπτουσιν εκ τῶν ενεργειῶν τῶν έν Νυασαλάνδῃ φυλάρχων, τῶν άπειλούντων

τὸ εκεί άποικιακὸν κράτος τῶν Ἀγγλῶν, καὶ εκ τῆς έν Λάγος, παρὰ τὸ Πόρτο-Νόβο, καταστάσεως, ἅτε τῶν εκεί ἄγγλων άποίκων σοβαρὸν διατρεχόντων κίνδυνον παρὰ τῶν πέριξ ἰθαγενῶν· αἱ δεύτεραι άποροφουσιν εκ τῶν ενεργειῶν τῶν εργατῶν, τῶν μὴ φερουσῶν μὲν τὸν χαρακτήρα τῶν έν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ μὴ στερουμένων σοβαρότητος, άνησυχούσης τὸν μαρκήσιον Σαλισβουρῆν. Ἀμφότερα κρατοῦσι τοῦτον έν άγωνία ἐπὶ ταῖς επικειμέναις γενικαῖς εκλογαῖς, περὶ ὧν άπαισιόδοξοι φαίνονται καὶ ένιοι τῶν κυριωτέρων συντηρητικῶν κύκλων, τέως διατυμπανίζόντων ὅτι ἢ νίκη θ' άποκλινῇ κατὰ τὴν εκλογικὴν πάλην ὑπὲρ τοῦ έν τῇ έξουσία κόμματος· εἰς τὴν άπαισιοδοξίαν τῶν εἰρημένων συντηρητικῶν συντελεῖ καὶ τὸ έν Τεχεράνῃ πάθημα τῆς άγγλικῆς εταιρίας τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν, τῆς ἀναλαβούσης τὸ προνόμιον κατὰ τὴν έν τῇ πρωτευούσῃ ταῦτη παρουσίαν τοῦ νῦν έν Μαδρίτη προσθευτοῦ σὺρ Ἑρρίκου Δρύμονδ Οὐόλφ, ἀλλὰ μὴ δυναθείσης νὰ καρπωθῇ τὸ χορηγηθὲν αὐτῇ δικάϊωμα συνεπεία άντιστάσεως ἰσχυρῶν προσώπων, ὑποκινηθέντων δῆθεν έν ταῖς ενεργειαῖς αὐτῶν ὑπὸ ρώσων πρακτόρων· ἢ άποτυχία τῆς άγγλικῆς εταιρίας θεωρεῖται ὡς δεινὸν κατὰ τῆς έν Περσίᾳ άγγλικῆς ἐπιρροῆς τραῦμα καὶ επομένως παρέχει νέαν άφορμὴν ἐπιθέσεως έναντιον τῆς έν Ἀσία πολιτικῆς τῆς μεγάλης Βρετανίας.

Τοὺς έν Αὐστρουγγαρία άνησυχεῖ πρὸς τῷ εργατικῷ ζήτηματι, καίπερ οὐχὶ τοσοῦτον σοβαρῶ ὅσον έν ταῖς λοιπαῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις, καὶ τὸ φυλετικὸν, ὅπερ προσλαμβάνει βαθυνδὸν σοβαρότητα καὶ άνησυχεῖ τοὺς πρωθυπουργοὺς ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς μοναρχίας. Καὶ έν μὲν τῇ Αὐστρίᾳ οἱ μέχρι πρό τινος συνήγοροι καὶ επικουροὶ τῆς κυβερνήσεως Νεοτσέχοι τὰ μένεα πνέουσιν κατ' αὐτῆς καὶ ἰδία κατὰ τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ κ. Σόμβορν, ἅτε διατάξαντος τὴν ἴδρυσιν πρωτοδικείου έν τσεχικῇ πόλει, έν δὲ τῇ Οὐγγαρία κατὰ τοῦ γερμανικοῦ στοιχείου ἡγάανάκτησις έξεδιπλώθη διὰ τῆς σφοδρᾶς έναντιον τῆς κυβερνήσεως μομφῆς ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ αὐτῆς εἰς τὴν τελετὴν, τὴν γενομένην κατὰ τὴν άποκάλυψιν τοῦ μνημείου τοῦ περιωνύμου αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Ραδέτσκι.

Ἐν Ἰταλία ἢ λύσις τῆς οικονομικῆς κρίσεως οὐδενὶ τῶν ὑπνκῶν τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου εύρηέστησεν, ἅτε μείναντος τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου έν τοῖς πράγμασι καὶ επομένως ματαιωθείσης πάσης έλπίδος περὶ έφαρμογῆς τοῦ τῶν οικονομῶν προγράμματος, δυνάμει τοῦ ὁποῖου ὁ μαρκήσιος Ρουδίνης ἠδυνήθη νὰ προσκλήσῃται τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν εἰς τὴν έξουσίαν έλευσιν καὶ νὰ βαυκαλίσῃ πολλοὺς τῶν αντιπολιτευομένων διὰ τῆς ιδέας ὅτι ἀναλαμβάνων τὴν έξουσίαν προτίθεται νὰ εγκαινίσῃ νέαν οικονομικὴν πολιτικὴν, έπουλοῦσαν τὰς άνοιχθείσας ἐπὶ τῆς έξουσίας τοῦ εκ Σικελίος πολιτευτοῦ πλῆγας εἰς τὸ Ἰταλικὸν βασίλειον. Ταῦτοχρόνως τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου άνησυχεῖ ἀρκούντως καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀφρικανικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῖς τελευταῖοις έν Μασσάουα γεγονόσιν, ἅπερ προῦκάλεσαν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν σκέψεων καὶ έγγραφῶν πρὸς ἄλλας ένδιαφερομένας δυνάμεις έν σχέσει πρὸς τὰ κυριαρχικὰ ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς ταύτης ἀκτῆς δικαίωματα.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

(Συνέχεια: Ίδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ἐπειδὴ δὲ τῶν συγγραμμάτων τῶν λογοποιῶν τούτων ἐλάττωσθα διεδώθησαν ἀποσπάσματα καὶ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στερούμενα τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν μορφῆς, δεόν νὰ παρατεθῆ ἐν ταῦθα ἢ περὶ τῶν συγγραφέων τούτων κρίσις Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεως¹, ἔχουσα ὡς ἑξῆς: « Οὗτοι (οἱ πρὸ τοῦ Ἡροδότου » λογογράφοι) προαιρέσει τε ὁμοίᾳ ἐχρήσαντο περὶ τὴν ἐκλογὴν » τῶν ὑποθέσεων καὶ δυνάμεις οὐ πολὺ διαφερούσας ἔσχον ἀλλήλων, οἱ μὲν τὰς ἑλληνικὰς ἀναγράφοντες ἱστορίας, οἱ δὲ τὰς βαρβαρικὰς καὶ αὐτὰς δὲ ταύτας οὐ συνάπτοντες ἀλλήλαις, » ἀλλὰ κατ' ἔθνη καὶ κατὰ πόλεις διαιροῦντες καὶ χωρὶς ἀλλήλων ἐκφέροντες, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν φυλάσσοντες σκοπόν, ὅσαι » διεσώζοντο παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις μνήμαι κατὰ ἔθνη τε καὶ κατὰ » πόλεις, εἴτ' ἐν ἱεροῖς, εἴτ' ἐν βεβήλοις ἀποκείμεναι γραφαί, ταύ- » τας εἰς τὴν κοινὴν ἀπάντων γνῶσιν ἐξενεγκεῖν, οἷας παρέλα- » δον μῆτε προστιθέντες αὐταῖς τι, μῆτ' ἀφαιροῦντες· ἐν αἷς καὶ » μῦθοι τινες ἐνῆσαν ὑπὸ τοῦ πολλοῦ πεπιστευμένοι χρόνου καὶ » θεατρικά τινες περιπέτεια, πολὺ τὸ ἡλίθιον ἔχειν τοῖς νῦν » δοκοῦσαι. Λέξιν τε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν αὐτὴν ἄπαντες ἐπετή- » δευσαν, ὅσοι τοὺς αὐτοὺς προείλοντο τῶν διαλέκτων χαρακτῆ- » ρας, τὴν σαφήν, καὶ κοινὴν, καὶ καθαρὰν, καὶ σύντομον, καὶ » τοῖς πράγμασι προσφυῆ, καὶ μηδεμίαν σκευωρίαν ἐπιφαίνου- » σαν τεχνικὴν· ἐπιτρέχει μὲντοι τις ὥρα τοῖς ἔργοις αὐτῶν καὶ » χάρις, τοῖς μὲν πλείων, τοῖς δ' ἐλάττων, δι' ἣν ἔτι μένουσιν » αὐτῶν αἱ γραφαί. » Ἡ δὲ κρίσις αὕτη Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεως κατὰ τοσοῦτον μόνον διαφέρει τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἡροδοτείου πραγματείας προσγινομένης εἰκόνας, καθ' ὅσον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἡροδότου, ὡς ἐν εὐρυτάτῳ ὄλῳ, περιλαμβάνονται συλλληθὸν ὅσα ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τοῦ εἰρημένου κριτικῷ λέγονται περὶ ἰδιαζουσῶν ἀρετῶν, προτιμήσεων καὶ ἐλλείψεων, ἀναφερομένων εἰς ὁλόκληρον ὁμάδα συγγραφέων. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μετὰ συνέσεως καὶ εὐλαθείας γινομένην ἔρευναν τῆς προῦπαρχούσης ἱστορικῆς ὕλης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συμμετρικὴν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰ πράγματα θεμελιώδη ἀρχὴν, τὴν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν παραστατέων ἀντικειμένων καὶ γεγονότων κρατοῦσαν, πρὸς δὲ καὶ ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὸν ἀκριβῆ προδιορισμὸν τοῦ χρόνου, ἢ τὴν βαθεῖαν προσώπων καὶ πραγμάτων ἐκτίμησιν, — ἀρετὰς ζωηρότατα παρὰ Θουκυδίδην ἀναφαινόμενας —, ὡς πρὸς τὰ σημεῖα ταῦτα, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ Ἡρόδοτος οὕτως ἀνεπαρκῶς ἱκανοποιεῖ τὰς ἀπαιτήσεις σπουδαίας καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀκατασχέτου ἱστοριογραφίας, ὅσον καὶ πᾶς πρὸ αὐτοῦ ἄλλος λογογράφος. Ὡστε ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἀνίκει εἰσέτι μεταξὺ τῶν λογογράφων τούτων. Τότε ὅμως πῶς ἠδυνήθη νὰ διακριθῆ ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς λογογράφους καὶ πόθεν ὀνομάσθη ἰδιαζόντως « Πάτηρ τῆς ἱστορίας; » Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ὀφείλεται οὐχὶ βεβαίως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ παρεισαχθέντας, ἐν τῇ ἱστορίᾳ νεωτερισμούς, οὔτε εἰς τὴν ποικίλιαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, μεθ' ἧς ἀφηγεῖται τὰ ἀντικείμενα, οὐδὲ εἰς τὴν ἐνάργειαν τῶν παραστάσεων, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τῆς διηγήσεως, ἀλλ' ἐδράζεται μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρμονικῆς διατάξεως καὶ τῆς εἰς ἕν ἐνπερίγραπτον καὶ εὐδιάκριτον ὅλον συγκροτήσεως πάσης ἐκείνης τῆς πλουσιωτάτης καὶ ἀνομοιοτάτης ὕλης, ἣν συνέχουσι καὶ περιβάλλουσιν οἱ δεσμοὶ μιᾶς ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἔργου δικκουσῆς ιδέας. Ἀλλὰ τὸ ὅλον τοῦτο, δυνάμει τῆς ὑπὸ ἐποψὴν ἠικωρησκειν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐρευνῆς κανονιστικῆς τὴν ἐκλογὴν καὶ παραστάσιν τῶν καθ' ἑκάστα μερῶν αὐτοῦ, ἔτι μᾶλλον ἐμψυχούται καὶ ἐξαιρεται οὕτως, ὥστε ἀποβαίνει καλλιτεχνικὸν ὄντως δημιουργημα, ὠραιότατα ἐξεργασμένον καὶ

ὄργανωμένον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐνότητα καὶ τὴν εὐρύτητα τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου ὁ ἀνωτέρω διαληφθεὶς κριτικὸς Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς προτιμᾷ αὐτὸ οὐ μόνον ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τῶν πρὸ τοῦ Ἡροδότου λογογράφων, ἀλλὰ πῶς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου. Ἐπιφέρει δὲ τάδε αὐτολεξεῖ: « Ὁ δ' Ἀλικαρνασσεὺς » Ἡρόδοτος γενόμενος ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν, παρεκτεί- » νας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν, τὴν τε πραγματικὴν προ- » αἶρεσιν ἐπὶ τὸ μείζον ἐξίνεγκε καὶ λαμπρότερον, οὔτε πόλεως » μιᾶς οὔτε ἔθνου ἐνὸς ἱστορίαν προελόμενος ἀναγράψαι πολ- » λὰς δὲ καὶ διαφόρους πράξεις ἐκ τε τῆς Εὐρώπης, ἐκ τε τῆς » Ἀσίας, εἰς μίαν περιγραφὴν πραγματείας ἀγαγεῖν· ἑξάμενος » οὖν ἀπὸ τῆς τῶν Λυδῶν δυναστείας μέχρι τοῦ Περσικοῦ πολέ- » μου κατεβίβασε τὴν ἱστορίαν, πάσας τὰς ἐν τοῖς τεσσαράκοντα » καὶ διακοσίοις ἔτεσι γενομένας πράξεις, ἐπιφανεῖς Ἑλλήνων τε » καὶ βαρβάρων μᾶ συντάξει περιλαβὼν· καὶ τῇ λέξει προσεπέ- » δωκε τὰς πυρραληφθείσας ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων ἀρε- » τὰς. Τούτοις (Ἡροδότῳ καὶ λογογράφοις) ἐπιγενόμενος Θουκυ- » δίδης, οὐτ' ἐφ' ἐνὸς ἐβουλήθη τόπου καθιδρῶσαι τὴν ἱστορίαν, » ὡς οἱ περὶ τὸν Ἑλλάνικον ἐποίνσαν, οὔτε τὰς ἐξ ἀπάσης χώ- » ρας, Ἑλλάνων ἢ βαρβάρων ἐπιτελεσθείσας πράξεις εἰς μίαν » ἱστορίαν συναγαγεῖν, μιμησάμενος Ἡρόδοτον... » Πάντων δὲ τούτων ἐνεκα δικαίως ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖται ὡς πατὴρ τῆς ἱστορίας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι ὁ μεγαλοπρεπέστατος πυλὼν, ὁ ἄγων εἰς τὴν δεμνοπρεπῆ τῆς ἱστορίας στοάν².

ΙΑ.

Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐνότητος τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου³.

Ἐνθ' τὸ νῆμα τῆς ἀφηγήσεως παρ' Ἡροδότῳ ἐκτυλίσσεται κατὰ μεγάλας κυμάνσεις, μετὰ σταθερᾶς ὅμως ἀείποτε προόδου τῆς πράξεως, καθ' ἣν ἡ ἱστορία τοῦ Περσικοῦ κράτους ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον σημεῖον, πρὸς ὃ τείνει ὁ ἱστορικὸς μεθ' ἐκάστην παρέκβασιν, ἐγκατασπείρονται ἐξ ἄλλου πλείστα ὅσα κατὰ μέρος μικρὰ ἐπεισόδια, πληροῦντα ἰδίως τὰ ἐξ πρώτης βιβλίας, ἐνθα κροθῶν πόντος καὶ ἀορίστως πῶς διαβλέπει τις τὰς σκιὰς τῶν προσώπων, ἅτινα μέλλουσι νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ τοὺς προδεχεῖς μεταξὺ τῶν δύο κόσμων ἀγῶνας. Τοσαῦτα δὲ περιεργα καὶ ἐπαγωγὰ ἐπεισοδιακὰ ἱστορήματα ἔχει περισυλλέξει ὁ συγγραφεὺς, ὥστε ἀδυνατεῖ πολλὰκις νάντισθῆ εἰς τὸ σφοδρὸν αὐτῶν ρεῦμα, νάπομακρύνῃ πᾶσαν κοινολογίαν, τὸ κύριον θέμα παρακλύουσαν, ἢ εὖρη τέλος τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ τὸ μέρος, ὅπως ἀδιάστως περιλάβῃ εἰς τὴν διήγησιν τὰ ἐπεισόδια ταῦτα⁴. Ἐνίας ὅμως τοῦ λόγου ἐκβολὰς αὐτὸς οὐτος ὁ ἱστορικὸς ἐπιχειρεῖ νὰ δικαιολογήσῃ, ἐπιλέγων ὅτι ἡ ἀφήγησις ἔχει ἀνάγκην προσθηκῶν, συσχετιζομένων πρὸς ἄλλα χωρῖα προηγούμενα⁵. Ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς πανταχοῦ ὅπου εὐρίσκει εὐκαιρίαν τινα σπεύδει νὰ ἐξάσῃ μᾶλλον τὴν ρητορικὴν ἀξίαν τῆς συνθέσεως καὶ τοῦ ὕψους, ἢ τὰς ἰδιαζούσας τῆς ἱστοριογραφίας ἀρετὰς καὶ ἐν ἐδραία πεποιθῆσει ὁμολογῶν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος διὰ τῶν ἐπεισοδίων τούτων οὐδεμίαν ἐκνικῆ δυσκολίαν, ἀλλ' ἐφαρμύζει ὑπὲρ τοῦ ἔργου αὐτοῦ μᾶλλον λεπτόν τι ρητορικὸν σχῆμα, ἐπιφέρει τάδε: « συνειδὼς γὰρ Ἡρό- » δοτος, ὅτι πᾶσα μῆκος ἔχουσα ἀπὸ λόγου διήγησις, ἂν μὲν ἀ- » ναπαύσει τις λαμβάνῃ, τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροουμένων ἠδέως » διατίθῃσιν, ἐὰν δ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν μέρη πραγμάτων, κἂν τὰ μά- » λιστα ἐπιτυχάνηται, λυπεῖ τὴν ἀκοὴν τῷ κόρῳ, ποικίλιν ἐβου- » λῆθη ποιῆσαι τὴν γραφὴν, ὁμίρου ζηλώτης γενόμενος· καὶ » γὰρ τὸ βιβλίον ἦν αὐτοῦ λάθωμεν, μέχρι τῆς ἐσχάτης συλλαβῆς » ἀγάμεθα καὶ αἰεὶ τὸ πλεῖον ἐπιζητούμενο⁶. » Ἐνθ' δ' ἀφ' ἐνὸς δι-

1) Περὶ Θουκυδίδ. 820 πρβλ. Γν. Πομπ. 767 ἐξῆς.

2) K. Abich't: Herodotos: Einl. I, σ. 17.

3) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 34. ἐξῆς.

4) Πρβλ. π. γ. I, 23. III, 48. IV, 167. V, 1. VI, 40, 107. VIII, 104. IX, 73, 93.

5) Πρβλ. IV, 30: « προσθήκας γὰρ δὴ μοι, ὁ λόγος ἐξ ἀρχῆς ἐδί- » ζητο». ἴδ. VII, 171., ἐνθα ἀντι τῆς λέξεως «προσθήκων» ὑπάρχει ἡ ἐκ- » φρασις «παρενήχη τοῦ λόγου».

6) Διονύσι. Ἀλικαρν. πρὸς Γνάϊον Πομπηίον σ. 771. ἐξῆς.

1) Περὶ τοῦ Θουκυδίδου χαρακτηῖρος. σ. 819. ἐφεξῆς.

καίως παραβάλλει τὸ προκείμενον ἱστορικὸν πόνημα πρὸς τὸ Ὀμηρικὸν ἔπος, συγγέει ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ οὕτως, ὥστε ἡ εὐχερῶς παρατηρούμενη ὁμοιότης πολλῶ τῷ μέτρῳ ἐκτείνεται, ἢ ὅσον καταλαμβάνει πλάτος καὶ βάθος ὁ ἐπεισοδιακὸς ἐν αὐτῷ κόσμος. Τὴν δὲ πρὸς τὸ ἔπος ταύτην σύγκρισιν τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ ἔργου αἰτιολογεῖ πρὸ πάντων τὸ μὲν ἢ μεγαλοπρεπὲς, βραδεία καὶ ἀπὸ μεταβάσεως εἰς μετάβασιν χωροῦσα ἀφήγησις τῆς μεγάλης ἐκείνης πράξεως τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἀγῶνος, τὸ δὲ ἢ ἐναργῆς τῶν εἰκόνων παραστάσις καὶ τέλος ἢ φυσικὴ χάρις καὶ ζωηρότης τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τῆς Ἡροδοτείου Ἱστορίας παρουσιάζει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς ἀμφοτέρω τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ ἐν τῷ προοίμιῳ εὐθύς ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκδηλούμενος σκοπός, ὁ τείνων εἰς περιγραφὴν τῆς μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ ἔριδος καὶ ἢ ζήτησις τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἔριδος ταύτης, ἀποτελεῖ πλήρη ὁμοιότητα πρὸς τὸ προοίμιον τῆς Ἰλιάδος· ἢ δὲ διήγησις τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἐκτάκτων, ἅπερ περικλείουσιν ἀπώταται τῆς οἰκουμένης χῶραι, ὑπενθυμίζει τῷ ἀναγνώστῃ τοὺς ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα ἐγκατεσπαρμένους μύθους.

Ἐκ τῆς ἐπικῆς ὁμοιότητος ταύτης ἐν τῇ ἀφήγησιν κρατούσης γαλιῆς προκύπτει ἀπόχρωσις τῆς ζωηρῶς ἐνιαχοῦ ἀναφαινομένη, ὅπως καὶ ἐν τῇ τραγικῇ ποιήσει τῶν χρόνων ἐκείνων². Διότι ὁ Ἡρόδοτος διαβλέπει ἐν ταῖς περιπετείαις τῶν τε λαῶν καθ' ὅλου καὶ τῶν ἀτόμων ἰδίᾳ τὴν ἐκδήλωσιν θείας τινὸς δυνάμεως, πανταχοῦ ἀναφαινομένης καὶ ἐνεργοῦσης· πλήρης δ' εὐσεβοῦς ὀρμῆς προσπαθεῖ δι' ἱστορικῶν ἀποδείξεων νὰ κυρώσῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην καὶ ἐν τῇ ἀποδείξει ταύτῃ εἴτε ἐκ γενικῶν, εἴτε ἐκ μερικῶν ὀρμωμένων ἀρχῶν, ἀποκτᾷ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐνιαῖον τινα καὶ ἰδεώδη χαρακτῆρα, ὅστις οὐ μόνον δι' ὅλης τῆς παραστάσεως τοῦ κυρίου θέματος διήκει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπεισοδιακῶν πράξεων προσδιορίζει καὶ κανονίζει. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἡρόδοτος ἀνευρίσκει, ὡς προείρηται, εἰς πάντα τὰνθρώπινα πράγματα τὴν ἐπενέργειαν τῶν θεῶν, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ δόγματός τούτου θεωρεῖ κυριώτατον τῆς ἱστορίας σκοπὸν³, διακρίνεται ἐντεῦθεν καὶ κατὰ πολὺ ἀφίσταται τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τῶν λοιπῶν λογογράφων καὶ ἰδιαίτατα ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις εἰς τὰνθρώπινα συμβεβηκότα διαβλέπει μόνον ἀνθρωπίνας πράξεις⁴. Θάναλᾶμβανε δὲ πάντως τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ὄνομα «Ἱστορικοῦ μυθιστορήματος»⁵, ἂν μὴ ἔφερε τὴν σφραγίδα εἰλικρινεστάτης ἐρεῦνης καὶ ἀληθείας εἰς ἅκρον ἀμερολήπτου.

IV.

Ἡ περὶ τοῦ θεοῦ ἰδέα παρ' Ἡροδότῳ.

Ἡ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον γὰρ μὴ τοῦ Ἡροδότου, συμφωνοῦσα πρὸς τὰς θεωρίας τῶν ἐξοχωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Πινδάρου καὶ Σοφοκλέους, μετέχει τῆς τε ἀπλοϊκῆς καὶ ἀπερίττου πίστεως τοῦ καθ' Ὀμηρον ἀνθρώπου καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἢ εὐσεβιολογούσης γνώσεως τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων. Καὶ δὲν τολμᾷ μὲν φανερῶς καὶ ἀπ' εὐθείας νάγηθῃ τὸ πλῆθος τῶν θεῶν, τὰς μορφωθεῖσας ὁμοῦ παρ' Ἑλλήσιν ἰδέας περὶ γεννήσεως, συγγενείας καὶ εἶδους ἐνὸς ἐκάστου τῶν θεῶν, θεωρεῖ ὡς αὐθαίρετα πλάσματα τῆς φαντασίας τῶν ποιητῶν (II, 53) καὶ ἀντιπαραβάλλει πρὸς τὰς καθαρωτέρας παρὰ Πέρσαις περὶ θεῶν παραστάσεις⁷. Ψέγει οὐχὶ

βεβαίως ἀναφανδόν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἰκανῶς ἐπαισθητὸν εἰς προδεκτικὸν ὀφθαλμὸν, τὴν ἄσμενον τοῦ Διονύσου λατρείαν καὶ τὸν ἀποδιδόμενον σεβασμὸν εἰς τὰ ἀγάλματα². Δὲν ἐκφράζεται ὁμοῦ ἀπροκαλύπτως καὶ ἀνεπιφυλάκτως οὐ μόνον διότι παρακωλύει αὐτὸν τὸ σέβας, ὅπερ τρέφει πρὸς πάντα τὰ ἦδη παραδεδομένα καὶ κρατοῦντα, ἀλλὰ καὶ διότι δυσπίστως εἶχεν ὁ λαὸς κατὰ πάσης τοιαύτης ἐκφράσεως. Ἐντεῦθεν δὲ πηγάζει ἢ περὶ τὸ κρίνειν μετριοπάθεια αὐτοῦ.

Καὶ ὁμοῦ ὅσα μᾶλλον ἀφίσταται καὶ διαφέρει ἢ περὶ τῶν θεῶν πεποίησις τοῦ ἱστορικοῦ ἀπὸ τῆς ἀπλοϊκῆς περὶ αὐτῶν πίστεως τοῦ τε καθ' Ὀμηρον ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του πλῆθους, τοσοῦτω ζωηρότερα, βαθύτερα καὶ εὐσεβεστέρα ἀποβαίνει ἢ πίστις αὐτοῦ περὶ μιᾶς τοῦ σύμπαντος δεσποζούσης καὶ διατακτικῆς θείας δυνάμεως, ἣν ὀνομάζει μὲν ἄλλοτε θεὸν ἢ θεῖον καὶ ἄλλοτε δαίμονα ἢ δαιμόνιον, οὐδεμίαν ὁμοῦ ἀποδίδει αὐτῇ ἐπωνυμίαν ἢ ὄνομα, ἐξ ὧν βραδύτερον ἀπεδόθησαν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν θεῶν. Ἡ δὲ θεία αὕτη δύναμις, ὁ θεός, οὐ ἢ ἐκ τοῦ τινὸς παραγωγῆς συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ συγχρόνου φιλοσόφου Ἀναξαγόρου θεωρίαν, καθ' ἣν «πάντων ὁμοῦ ἐόντων... ὁ νοῦς (ὁ θεός) ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε»³, ἀναφαίνεται ἐν μὲν τῇ φύσει ὡς σοφὴ τις καὶ περὶ τῆς ἰσοροπίας ὄλων τῶν δυνάμεων καὶ πραγμάτων φροντίζουσα πρόνοια, ἐν δὲ τῷ βίῳ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς τραχεῖα μὲν, ἀλλὰ δικαία ἐπιμαρμένη. Ὁ θεός κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἡροδότου ἀπολαύων αἰωνίου καὶ μακαρίου βίου, ὥρισε τοῖς ἀνθρώποις μέτρον ἀκριβὲς τῆς δυνάμεως καὶ τῆς εὐδαιμονίας αὐτῶν, ὅπερ οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ, ὁ δὲ περιορισμὸς οὗτος ἀποτελεῖ τὸν συχνάκις παρὰ τῷ ἱστορικῷ ἀπαντῶντα φθόνον τοῦ θεοῦ, ὃν οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἐκάλουν Νέμεσιν θεῶν⁴. Πᾶν τὸ ὑπερβαῖνον τὸ σύνθημα καὶ ὠρισμένον μέτρον εἴτε ἐν τῇ φύσει, εἴτε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διαφθείρει καὶ καταστρέφει ὁ θεός, ὅστις οὐδαμῶς ἀνέχεται ἄλλον, ἐκτός ἑαυτοῦ νὰ ὑπερέχη καὶ μεγαλοφρονῇ⁵. Ἐὰν δὲ τῶν θνητῶν τις παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεγάλως εὐδαιμονῶν, ἐπιτρέπει ὁ θεός τὸ τοιοῦτον ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπενέγκῃ ἐπὶ τέλους πολλῶ καταπληκτικωτέραν τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ καὶ διαφθοράν· διὸ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ προτιμᾷ ἐναλλαγὴν τινα εὐδαιμονίας καὶ κακοδαιμονίας ἢ ἀσυνήθη τῆς τύχης εὐνοίαν⁶. «Ὅ,τι δ' ἄσιαξ ὀρίσῃ ὁ θεός εἰς τὸν ἄνθρωπον συμφῶνως πρὸς τὴν αἰωνίως κρατοῦσαν ἐν τῷ κόσμῳ ἀρμονικὴν διάταξιν, ἀδύνατον οὗτος νάποψῃγῃ εἴτε ἐξ ἰδίας δυνάμεως, εἴτε διὰ ξένης βοήθειας»⁷. Πολλάκις ἐξαιπατᾷ τὸν ἄνθρωπον ἐμβάλλων αὐτῷ ὑπερφηανίαν ἀλαζονικὴν καὶ ματαίαν ἐλπίδα, φράττει τὰ ὄρα αὐτοῦ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἀκούῃ τὴν φωνὴν τοῦ παραινούντος φίλου, ἀποδέχεται μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας τὴν θυσίαν αὐτοῦ, εὐχερῶς παραπλανᾷ αὐτὸν καὶ παράγει διὰ ποικίλων καὶ πολυσημάντων

1) II, 49. IV, 79.

2) 172.

3) II, 52: «ἐπωνυμίην δὲ οὐδ' ὄνομα ἐποίησεν οἱ Πελασγοὶ οὐδενὶ αὐτῶν (τῶν θεῶν)· οὐ γὰρ ἀκηχόσετάν κω. Θεοὺς δὲ προσονόμασάν σφας ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου, ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρήγματα καὶ πάσας νομάς εἶχον...»

4) Ueberweg's: Gesch. der Philos. κτλ. I, σ. 80 «Anaxagoras aus Klazomenae (in Kleinasien) geboren um 500 v. Chr.»

5) Ueberweg's: Philos. κτλ. I, σ. 83.

6) III, 108: «καὶ κως τοῦ θεοῦ ἢ πρόνοια, ὡσπερ καὶ εἰκός ἐστι, ἐοῦσα σοφῇ...»

7) I, 32: «Ὡ Κροῖσε, ἐπιστάμενόν με τὸ θεῖον πᾶν ἐὼν φθονερὸν τε καὶ ταρχῶδες, ἐπειρωτῆς ἀνθρωπῆζων πρηγμάτων πέρι». Πρβλ. III, 40: «ἐμοὶ δὲ αἰ σαὶ μεγάλαί εὐτυχίαι οὐ ἀρέσκουσι, ἐπισταμένῳ τὸ θεῖον ὡς ἐστι φθονερὸν». VII, 10, 5. «ἐπεὶ σφί ὁ θεός φθονήσας φθὸν ἐμβάλλῃ ἢ βροντήν». Καὶ VII, 46. «ὁ δὲ θεός γλυκὺν γεύσας τῶν αἰῶνα φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὐρίσκειται ἔων».

8) Müller: Ἱστορ. ἑλλήν. Φιλολ. I, σ. 408.

9) Πρβλ. I, 34. VII, 10.

10) III, 40. — [καὶ θεῶν].

11) I, 91. «Τὴν πεπωμένην μοῖραν ἀδύνατὰ ἐστὶ ἀποφυγεῖν» — αὐτόθι: «Οὐκ οἶός τε ἐγένετο παραγαγεῖν μοῖρας». — III, 43: «ὅτι ἐκ κομίσει τε ἀδύνατον εἶη ἀνθρώπῳ ἀνθρωπὸν ἐκ τοῦ μέλλοντος γενέσθαι πρήγματος». Καὶ 65: «ἐστὶ πεπωμένον τελευτᾶν». Ἰδ. καὶ VII, 17. Καὶ IX, 16: «Ὅ,τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ».

1) Διονυσ. Ἀλικαρν. πρὸς Γνώζιον Πομπήϊον, ἔθ' ἀνωτέρω: «Ὁ μῆρου ζηλωτῆς γενόμενος (ὁ Ἡρόδοτος)» πρβλ. Λογγίνου περὶ ὕψους 13. «μόνος Ἡρόδοτος Ὀμηρικώτατος ἐγένετο».

2) Πρβλ. τὰ περὶ Κροῖσου, Ἀδράστου, Κύρου καὶ Τομύριος, Πολυκράτους, Φερετίμης, Ἐρμοτίμου ἐξιστορούμενα.

3) Müller: Ἱστορ. ἑλλήν. Φιλολ. I, σ. 409.

4) Müller: Ἱστορ. ἑλλήν. Φιλολ. I, σ. 409. — Ἐναργεστάτην ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν δύο ἱστορικῶν, τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου ἴδ. E. Curt. Gr. Gesch. II, σ. 287.

5) Herder: Briefe zur Forderung der Humanität, werke VIII, 105.

6) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 36.

7) I, 131: «ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυεῖς ἐνόμισαν (Πέρσαι) τοὺς θεοὺς κατὰπερ οἱ Ἕλληνες εἶναι».

όνειρων, ἢ δι' ἀμφιδόλων χροισμῶν, οἵτινες ἐνῶ εἶνε προφητεῖαι ἀποτρεπτικαὶ ἁμαρτημάτων καὶ ὑψηλοφροσύνης, μεταβάλλονται διὰ τὴν διδασκαλίαν εἰς παρατρεπτικὰ μηχανήματα παρ' ἐκεῖνοις, ὅσοι μετ' ὕβρεως καὶ αὐθαθείας ἐπιχειροῦσιν εἰς ἐρμηνείαν αὐτῶν¹. Ὡς δὲ κατὰ πάσης ὑπερφροσύνης φθονερῶς διάκειται τὸ θεῖον, οὕτως ἐκδικεῖται καὶ τιμωρεῖ πᾶσαν ἠθικὴν παράβασιν, ἥτοι ἁμαρτίας ἀνθρώπων καὶ παραπτώματα. Πᾶσα τιμωρία ὑπὸ τοῦ θεοῦ πεμπομένη εἶνε συνέπεια ἁμαρτήματος καὶ τὰ ἐγκλήματα τῶν προγόνων ἐκτίουσιν οἱ ἀπόγονοι². Ὁ τῆς ἀνταποδόσεως νόμος ἰσχύει καὶ κανονίζει τὰς τε τῶν λαῶν καὶ τὰς τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων πράξεις· ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ ἀθῶοι ὄντες πάσχουσι, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ λαμβάνῃ τοῦτο ὑπ' ὄψει ὁ ἐξωργισμένος θεός³, ὅστις πατάσσει καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα τῆς ὀργῆς του, ὅταν ὡμῶς ἁμαρτάνωσιν ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν θυσίαις⁴ καὶ ἐπιβάλλει δικαίαις μὲν, ἀλλὰ δεινότητάς τιμωρίας⁵. Τὸν ἀσθενῆ ὑποστηρίζει καὶ βοηθεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ ὁσάκις ὁ ἰσχυρὸς ἀπειλεῖ νὰ καταβάλῃ καὶ καταδυνάτῃ αὐτὸν ἐν ἀνίσῳ ἄγωνι, ἐπιπροστίθεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀδυνάτου καὶ ἐπιφέρει τὴν ἰσότητά μεταξὺ τῶν διαμαχομένων⁶. Ὅ,τι βούλεται ἢ ὅ,τι μέλλει συμβῆναι ὑποδηλοῖ τοῖς ἀνθρώποις διὰ φθοερῶν καὶ ἐκτάκτων τῆς φύσεως φαινομένων, τῶν ὄνειρων καὶ τεράτων, ἢ διὰ τοῦ ἐν-θέου στόματος προφητῶν καὶ μάντεων⁷.

Ἡ αὐστηρὰ αὐτὴ καὶ σχεδὸν μελαγχολικὴ περὶ τοῦ κράτους τῶν θεῶν γνώμη τοῦ ἱστορικοῦ αἰτιολογεῖ βεβαίως τὴν παρ' αὐτῷ κρατοῦσαν ὅλως ἐπιφυλακτικὴν περὶ θεῶν πράγματων κρίσιν⁸. Μεμνημένος δὲ τὰ ἐν Σαμοθράκῃ καὶ Σάμῳ, περὶ ἐκεῖνων μόνον ποιεῖται λόγον, ὅσα ἀναποδράστως ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κατανόησιν τῆς συνεχείας τοῦ ἔργου αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἀκόμη, τὰ ὅποια ἀναγκάζεται ν' ἀφηγηθῆ περὶ θεῶν ἢ ἡρώων, ἐπιμελῶς ἐξαιτεῖται παρ' αὐτῶν συγγνώμην⁹.

Τάνθρωπινα ὅμως πράγματα ἀείποτε καὶ πανταχοῦ κρίνει μετ' ἀνεκτικῆς ἐπιεικειᾶς μετέχει καὶ αἰσθάνεται πάντα¹⁰ καὶ μετὰ ψυχικοῦ ἄλλους ἐξετάζει καὶ θεωρεῖ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν βραχύτητα τοῦ κατ' ἀνθρώπων βίου, οὐ ἢ διάρκειαν τοσοῦτο μικρὰ καὶ οὕτως ὑπέρπλευσεν παντοδαπῶν ἀσθενειῶν καὶ ἀτυχημάτων, ὥστε ὁ θάνατος ἀποδαίνει ἢ μόνη ἐπιθυμητὴ καταφυγή¹¹. Οἱ θνητοὶ δὲν παραμένουσιν ἀνευ δεινῶν καὶ κακότητος ἐν τῷ κόσμῳ, τοὺς ἰσχυροτέρους ὅμως καὶ ἐξοχωτέρους προσβάλλουσι πάντοτε τὰ μεγαλειότερα δεινὰ¹². διότι ὁ κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιφερόμενος δὲν ἐπιτρέπει ἀείποτε οἱ αὐτοὶ νὰ εὐτυ-

χῶσιν¹, αἱ δὲ τύχαι τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων μεταβάλλονται. Μεγαλεῖον καὶ εὐδαιμονία ἔρχονται καὶ παρέρχονται καὶ οὐδὲν διαρκῆς καὶ ἔμμονον παραμένει². Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἀπατᾷ τὸν ἱστορικὸν ἢ προσωρινῆ τῶν πραγμάτων κατάστασις, ἀλλ' ἐξετάζει μετ' ἴσης ἐπιμελείας τὰ παρελθόντα καὶ τὰ ἐνεστώτα μεγαλεῖα, τὰ δὲ μικρὰ καὶ μεγάλα τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν παρ' αὐτῶ³. Πάντων δὲ κάλλιστα καὶ χαριέστατα ἀποδεικνύει ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἑαυτοῦ εὐλάβειαν πρὸς τὴν Νέμεσιν, συνέχων καὶ καταστέλλον ἐν ἑαυτῷ τὴν υπερηφάνειαν, ἣν ἠσθάνετο φύσει πᾶς Ἕλληνας ἐπὶ τοιούτοις ἐθνικοῖς κατορθώμασι. Καίτοι δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσίας ἐξ ὕβρεως καὶ ὑπεροψίας ἄγονται εἰς τὸν ὄλεθρον, οἱ δ' Ἕλληνες ἐπὶ τέλους ἀναδεικνύονται νικηταί, ἐν τούτοις ὁ Ἡρόδοτος οὔτε τοὺς βασιλεῖς, οὔτε τὴν Ἀσίαν καταφρονεῖ, ἀλλὰ σέβει τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἐκάστου λαοῦ⁴ καὶ τιμᾷ καὶ θαυμάζει τὴν Ἀσίαν ὡς χώραν ἐξ ἀρχαιοτάτου πολιτισθεῖσαν. Τούναντίον δὲ οὐδέποτε ἐγκωμιάζει τυφλῶς τοὺς Ἕλληνας καὶ τάνδραγαθήματα αὐτῶν, ἀλλὰ διαρρηθὲν ὁμολογεῖ πολλαχοῦ ὅτι ἡ εὐνοία τῶν θεῶν μᾶλλον καὶ ἄλλα ἐξωτερικὰ περιστατικὰ ἐσώσαν τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν κινδύνων, ἢ ἡ σύνεσις αὐτῶν καὶ ἡ γενναϊότης⁵.

Ἡ τάσις αὐτὴ τοῦ ζητεῖν καὶ πανταχοῦ ἀνευρίσκειν τὴν ἐπενέργειαν θεῶν δυνάμεως ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν, ἢ ἰδιόζουσα μᾶλλον εἰς θεολόγον καὶ ποιητὴν, ἢ εἰς ἱστορικόν, ἐβλάψεν βεβαίως τὴν ἱστορικὴν τοῦ ἀνδρὸς κρίσιν· διότι οὐ μόνον παρεκάλυπεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσδῇ πολλάκις καὶ ἐρευνᾷ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συνάφειαν, οὐ μόνον ἐξησθένωσε τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως καὶ ἠμβλυνε τὸ διαφῆρον περὶ ἐξέχοντάς τινες χαρακτήρας τῶν δρώντων προσώπων, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλεν αὐτῷ καὶ ἐξηνάγκασε νὰ ποδεχῆται πολλάκις καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ἀνωτέρων τινὰ δύναμιν, ὅπου προχειρότατοι λόγοι εἰς φυσικὴν τῶν γεγονότων ἐξήγησιν⁶. Τοὺς δὲ χρησμούς πολλῶ τῷ μέτρῳ πιστεύει, ἢ ὅσον ἀπῆται ἢ δεισιδαιμονία τῶν χρόνων ἐκείνων⁷ καὶ συνήθως συνδέει μετὰ μεγάλων συμβεβηκότων σπάνια καὶ ἰσχυρὰ τῆς φύσεως φαινόμενα, ἅπερ ἀποδέχεται τῇ ἐπινεύσει τῶν θεῶν γενόμενα⁸.

(Ἐκκολουθεῖ).

ΤΑ ΚΕΛΛΙΒΑΡΑ (ΚΕΛΒΕΡΙ)

Α'.

Ἡ τοποθεσία τῶν Κελλιβάρων καὶ αἱ ἐν αὐτοῖς ἀρχαιοότητες.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰκονίου καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Καισαρείας παρὰ τὰς ὑπάρχειας τοῦ ὄρους Ναζιανζοῦ (νῦν **Νενεζὶ δαγῆ** καλουμένου) δῶζονται τὰ εἰρηπία τῆς πάλαι διαλαμψίδος ἐπισκοπῆς Ναζιανζοῦ, πατρίδος τοῦ μεγάλου ἐν τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐπὶ τῶν εἰρηπιῶν τούτων κεῖται νῦν μικρὸν καὶ ἀσήμαντον χωρίον, ὑπὸ Ὄθωμανῶν ἀποκλειστικῶς οἰκούμενον καὶ διασῶζον ἐν αὐτῷ τὰ εἰρηπία δύο ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους δῶζεται ὁ ἱερός ναὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

1) I. 207. «ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶ πραγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἔχει αἰεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχεῖν.»

2) I, 5. «τὴν ἀνθρωπίνην ὄν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν τούτῳ μένουσαν ἐπιμνήσκει ἀμφοτέρων ὁμοίως.»

3) I. 5.

4) III, 38.

5) Müller: Ἱστορ. Ἑλλην. Φιλολ. I, σ. 408.

6) VI, 84.

7) VIII, 77. «Χρησιμοῖσι δὲ οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν ὡς οὐκ εἰσὶ ἀληθῆς...»

8) I, 59, 78. III, 40, 453. IV, 79. VI, 27. VII, 57. IX, 400, 420.

1) Müller: Ἱστορ. Ἑλλην. Φιλολ. I, σ. 408.

2) I, 43. «Τίσις ἤξει ἐς τὸν πέμπτον ἀπόγονον Γύγωω· Καὶ 91: «Κροῖσος δὲ πέμπτου γονεὶς ἁμαρτὰ ἐξέπλησε». VI, 86. ἐν τῷ χρησμῷ, ἔθη «χραϊπνὸς δὲ μετέργεται». Πρὸβ. VII, 137.

3) II, 12. «ὅλους πανωλεθρῆ ἀπολόμενοι καταφανῆς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι. ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ θεῶν.»

4) III, 126.

5) I, 167. IV, 205.

6) VIII, 13. «... ἐποίησέ τε πᾶν, ὅπως ἂν ἐξισωθεῖ τῷ Ἑλληνικῷ τὸ Περσικόν, μηδὲ πολλῶ πλέον εἶη.»

7) I, 62, 78, 210. III, 10. V, 55 ἐφεξῆς. VI, 27, 98. VII, 12, 57. VIII, 65. IX, 100 καὶ ἀλλαχῶς.

8) II, 3. «Τὰ μὲν νῦν θεῖα τῶν ἀπηγημάτων, οἷα ἤκουον, οὐκ εἰμὶ πρόθυμος ἐξηγήσθαι· ἐξω γὰρ τὰ οὐνόματα αὐτῶν μόνον...» καὶ 95. «τὰ θεῖα πρήγματα ἐγὼ φεύγω μάλιστα ἀπηγήσθαι.» καὶ ἀλλαχῶς. Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἡροδότου κρατοῦντος θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἴδε E. Curt. Griechische Geschichte: I, σ. 505.

9) II, 51, 171.

10) II, 45. «καὶ περὶ τούτων τσαυτὰ ἡμῖν εἶποῦσι καὶ παρὰ τῶν θεῶν καὶ παρὰ τῶν ἡρώων εὐμένεια εἶη». 46. «οὐ μὴ ἥδιον ἐστὶ λέγειν». 171. «καὶ τῆς Δήμητρος τελευτῆς πέρι εἰδότε μοι εὐστομα κείσθω.»

11) Διονυσ. Ἀλικαρνασ. Πρὸς Γνάτιον Πομπήιον, σ. 774: «Ἡ Ἡρόδοτος διάθεσις ἐν ἅπασιν ἐπιεικῆς, καὶ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς συνηδομένη, τοῖς δὲ κακοῖς συναλεῖστα.»

12) I, 32. VII, 46. «εἰσῆλθε γάρ με λογιζόμενον κατοικτεῖραι, ὡς βραχὺς εἶη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος.»

13) VII, 203. «εἶναι δὲ θνητὸν οὐδένα οὐδὲ ἔσσεσθαι, τῷ κακῶν ἐξ ἀρχῆς γινόμενῳ οὐ συνεμίγη, τοῖσι δὲ μεγίστοισιν αὐτῶν μέγιστα.»

Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ναζιανζοῦ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περιπίου ὥρας κεῖται ἐπὶ τερπνῆς θέσεως ἡ κομὸπολις ΚΕΛΛΙΒΑΡΑ ἢ ΚΑΡΒΑΛΑ (νῦν **Κέλβερι**), ἥτις ὀρίζεται πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ ἐκτεταμένης καὶ ἀχανοῦς πεδιάδος μέχρι τριάκοντα ὥρων ἀποστάσεως, πρὸς νότον δὲ καὶ ἀνατολὰς ὑπὸ μικρῶν βουνῶν καὶ λοφίσκων καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ ὄρους Ἀντιταύρου (**Χαδάν-δαγί**), ἀπέχοντος πέντε περιπίου ὥρας ἀπὸ τὰ Κελλίβαρα. Τὰ ἐντὸς τῆς κομωπόλεως ταύτης μεταξὺ τῶν οἰκιῶν καὶ φαραγγῶν, δι' ὧν περιβάλλεται αὕτη, σωζόμενα μέχρι σήμερον εἰσὶν πλείστα, ὑπερδιακοσίων, ἐκκλησιῶν, ἀπασῶν σχεδὸν λαξευτῶν, τὰ ἴχνη ἀρχαίων μονῶν μετὰ πολλῶν κελλίων, ἐπιτροπικῶν, ἐστιατορίων, ἡγουμενείων καὶ διαφόρων τρωγλῶν καθιστῶσι τὴν κομὸπολιν καὶ ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἐποψὴν οὐ μικροῦ λόγου ἀξίαν.

Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐκκλησιῶν διατηροῦνται εἰσέτι ἐζωγραφημένα ἐπὶ τῶν τοίχων διάφοροι εἰκόνες Ἁγίων· ἐν πολλαῖς δὲ ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἐντὸς μονολίθων θηκῶν σώζονται τεμάχια ἁγίων λειψάνων, ἅτινα ἔθετον, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸν ἐγκαινιασμὸν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων· πλὴν δὲ τούτων, ἐντὸς τῆς κομωπόλεως καὶ παρ' αὐτὴν εὐρίσκονται πολλοὶ ὑψηλοὶ βράχοι δίκην πυραμίδων, ἔχοντες ὕψος 10—30 μέτρων, ἐντὸς τῶν ὁποίων σώζονται ἐκκλησίαι καὶ διάφορα κελλία.

Ἐκ πάντων τούτων εὐκόλως εἰκάζεται ὅτι τὰ Κελλίβαρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς κατοικία τῶν εἰς Θεὸν ἑαυτοὺς ἀφιερωσάντων ἀναχωρητῶν μοναχῶν, ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μονὴ τῶν Κελλιδάρων**, ὡς τοῦτο ῥητῶς ἀναφέρει ὁ, τε θεῖος πατὴρ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐν τῇ ἑαυτοῦ βιογραφίᾳ· ἀκολούθως ὅμως, διασκορπισθέντων τῶν μοναχῶν ἢ ἴσως μετατεθέντων ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καθὼς τοῦτο λέγει ὁ ἴδιος, κατακίθη ὑπὸ Χριστιανῶν ὀρθοδόξων. Εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς κομωπόλεως διατηρεῖται μία Ἐκκλησία λίαν τεχνικῶς ἐκτισμένη μεθ' ἀσπίδων τροῦλλον, ἀνίκουσα εἰς βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐπ' ὀνόματι Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἔχουσα παρ' αὐτὴν ἐν ἀγίασμα μεθ' ἁγίου ὕδωρ. Ἐκ τῶν παρὰ ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν εὐρισκομένων ἐστιατορίων, ἡγουμενείων καὶ ἀπειραγίμων κελλίων συμπεραίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς καθολικὸς ναὸς τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν κομὸπολιν οἰκοῦντων ἀσκητῶν. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη μετὰ τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἔχει μῆκος μὲν 26, πλάτος δὲ 10 πῆχεων, ὕψος δὲ μετὰ τοῦ περικαλοῦς τροῦλλον αὐτῆς 25 πῆχεων· περὶ δὲ τὸν τροῦλλον ὑπάρχουσι παράθυρα δώδεκα.

Μέχρι τοῦ 1835 ἔτους, ὅτι καὶ ἐγένετο ἡ ἐπισκευὴ αὐτῆς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοπτῶν καὶ αὐτικῶν γερόντων διηγεῖται ἐπὶ πλακῶς τεθειμένης ἄνωθεν τῆς μιᾶς τῶν τριῶν θυρῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή·

Οὗτος ὁ πάνδοπος ναὸς τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ ἐκτίσθη ἐκ θεμελιῶν δι' ἐξόδων τοῦ βυζαντινοῦ αυτοκράτορος Θεοδοσίου, παρ' οὗ καὶ ἐδώρηθη τεμάχιον τοῦ Τιμίου ξύλου, ἐπιτάσιον δὲ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ.

Παρὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν ἐσώζοντο ἴχνη καὶ ἑτέρων γραμμάτων, ἀλλ' ἀδύνατος ἦτο, καθὼς λέγουσιν, ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἐγγῶριον παράδοσιν, πρὸ διακοσίων περιπίου ἔτων εὐρίσκοντο ἀκόμη ἐν τοῖς παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν κελλίσις μοναχοὶ ἀσκηταί, ἀλλὰ διὰ λόγους ἀγνώστους ἡμῖν διεσκοπίσθησαν.

Κατὰ τὸ 1835 οἱ κατοικοῦντες τὴν κομὸπολιν Χριστιανοί, βλέποντες τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπισκευῆς τῆς Ἐκκλησίας, συνέδραμον τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος καὶ ἐπεσκεύασαν μὲν αὐτὴν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν διὰ τῆς βαρῆς χειρὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος ἀπέξεδαν τὴν προτέραν ἐπιγραφήν καὶ ἐχάραξαν τὴν ἐξῆς :

Ὁ πάνδοπος οὗτος ναὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τῆ ὀνδρομῆ τῶν Χριστιανῶν τῶν Κελλιδάρων ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γρηγορίου Ματενδζῆ ἐπεσκευάσθη τῷ 1835.

Ἐγκαυθα βεβαίως δύναται τις δικαίως νὰ ἐρωτήσῃ : Πῶς, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία κατὰ τὴν προτέραν ἐπιγραφήν ἐδεμνύετο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἦδη μετὰ τὴν ἐπισκευὴν αὐτῆς ἐγγαράσεται νέα ἐπιγραφή ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ; ἀλλὰ τοῦτο δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ διττῶς· πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιγραφῇ ὑπῆρχον αἱ λέξεις **ἐπιτάσιον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ**, ἴσως μέχρι τινὸς ἢ

ἐκκλησία αὕτη, καὶ ἐπειδὴ ἐπιστατοῦντος τοῦ Γρηγορίου ὠκοδομήθη, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἐκεῖ μοναχῶν **Ἐκκλησία Γρηγορίου**, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔμεινε πάλιν μετὰ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὅπερ καὶ παρέλαβον οἱ μετὰ ταῦτα μετοικίσαντες Χριστιανοί. Καὶ δεύτερον, ἴσως ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σωζομένων ἁγίων θαυματουργῶν λειψάνων, ὧν τὸ μὲν, καίτοι λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγγῶριων ὅτι εἶναι τοῦ θεοῦ ἡμῶν πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅμως μᾶλλον ἀνήκει εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ Γρηγόριον, τὸ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Καισαρίου. Ἰσως λοιπὸν ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν περιχώρων συντρεχόντων διὰ τὸ νομιζόμενον τοῦ Θεολόγου ἁγίου λείψανον ἔλαβε τὸ ὄνομα **Ἐκκλησία Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου**.

Ὅτι δὲ ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο καθολικὸς ναὸς ἐκτεταμένης τινὸς ἀνὰ τὴν κομὸπολιν μονῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τινος βιβλιοθήκης, ἥτις διηγεῖται πρὸ τεσσαράκοντα περιπίου ἔτων ἐν τινι καταλλήλῳ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν μέρει. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοπτῶν, ὑπῆρχον τόμοι ὑπὲρ τοὺς 500, γεγραμμένοι ἐπὶ μεμβρανῶν καὶ διψήθερας δυστυχῶς ὅμως ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων τούτων βιβλίων τινὰ μὲν οἱ κατὰ καιρὸν μαθητεύοντες ἐν τῇ παρὰ τὴν βιβλιοθήκην σχολῇ ἐσχίζον πρὸς περιδολὴν τῶν βιβλίων τῶν, ἄλλων δὲ τὰ φύλλα ἐκ τῆς πολυκαιρίας κατεστρέφοντο, καὶ τὰ λοιπὰ οὕτω καταστρεφόμενα καὶ παραπίπτοντα οἱ κατὰ καιρὸν Χριστιανοὶ ἵνα μὴ ὑποπέσωσιν εἰς ἀμαρτίας ἔρριπτον εἰς τὸ πῦρ ἢ ἔθαπτον ὑπὸ τὴν γῆν. Τὰ δὲ μέχρι σήμερον ἐν τῷ ναῷ διατηρούμενα ἄξια λόγου ἀρχαῖα κειμήλια εἶναι τὰ ἐξῆς :

1) Τεμάχιον τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ ξύλου, δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, διατηρούμενον ἐντὸς πολυτίμου θήκης, ἐχούσης τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν **Ξύλον Τιμίου καὶ ἁγίου τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ**.

2) Τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα δύο ἱερά λείψανα, διατηρούμενα εἰσέτι ὀλόκληρα καὶ ἀβλαβῆ.

3) Αἱ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου κατὰ παράδοσιν ἀφιερωθεῖσαι τέσσαρες εἰκόνες τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου καὶ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, αἵτινες ἔχουσαι μῆκος μὲν 2 πῆχεων, πλάτος δὲ 1 1/4 πῆχεων, διατηροῦνται ἀβλαβῶς μετὰ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν ζωγράφου. Κατὰ τὸ 1882 ἐπὶ τοῦ αἰοιδίμου Ἰκονίου κυροῦ Ἀγαθαγγέλου Ἀγγλοὶ τινὲς περιηγηταί, ἐλθόντες εἰς τὴν κομὸπολιν ταύτην, ἐπεσκέψθησαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐξήτησαν πληροφορίας περὶ τοῦ ρηθέντος Τιμίου ξύλου, περὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ περὶ τῶν ἀφιερωθεῖσῶν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου εἰκόνων, ἃς ἰδόντες προσήνεγκον χιλίας ὀθωμανικὰς λίρας μόνον διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἂντ' αὐτῆς ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι καὶ δέκα χιλιάδας ἂν προσφέρωσι, δὲν δύναται νὰ ἀγοράσωσιν αὐτήν· ἐπιθεωρήσαντες δὲ καὶ τὴν μονολίθον Ἁγίαν Τράπεζαν, ἀπεφάνθησαν περὶ τοῦ λίθου αὐτῆς ὅτι εἶναι χυτὸς καὶ ἀρχαιότατος.

4) Ἐν μνημεῖον λελαξευμένον ἐν λίθῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντὸς τοῦ μνημείου τούτου, κατὰ τὴν διήγησιν τῶν προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν, διατηροῦντο τὰ ρηθέντα δύο ἱερά λείψανα μέχρι τοῦ 1844, ὅτε εὐσεβὲς τις Χριστιανός, Προδρόμος Ἐκίζογλου ἑτοῦνομα, κατασκευάσας κιβώτιον ὠραῖον καὶ ἐζωγραφημένον, ἐναπέθηκεν ἐν αὐτῷ τὰ ἱερά ταῦτα λείψανα.

5) Ἐν ἀργυροῦν ἱερὸν δισκοποτήριον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς **Ἀφιέρωμα Σεφάνου κερσετεδζῆ 1567.**

6) Ἐν Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀργυροσκεπὲς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς **Τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον ἀφιερῶθη ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Συμόνης εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐν Κελλιδάροις, ἐν ἔτει 1694, τῇ 12 Αὐγούστου.**

Ἐν Κελλιδάροις ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ρηθείσης μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ ἐν Ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐν ἡ καθ' ἑκάστην τελεῖται ἡ θεία μυσταγωγία, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι δύο ἐκκλησίαι λειτουργοῦσαι ἢ μὲν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου κατὰ παρασκευὴν, ἢ δὲ τῶν Ἁγίων καὶ θαυματουργῶν Ἀναργύρων ἐν τῇ ὁμωνύμῳ μονῇ, λειτουργοῦσα κατὰ τετάρτην. Τούτων ἢ μὲν τῆς Θεοτόκου καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τῶν πολλῶν περικυκλοῦντων αὐτὴν κελλίων καταδεικνύεται ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀναφερομένη ἱερά μονὴ τῆς Θεοτόκου. Ἡ δὲ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ἦτο κατ' ἀρχὰς μία ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν κομὸ-

πολαν ἡμῶν σωζομένων διακοσίων περίπου μικρῶν ἐκκλησιῶν, ἀπαδῶν σχεδὸν λελαξευμένων ἐν βράχοις, κειμένη ἐντὸς κοιλώματος ἐκτεταμένου τινὸς λόφου καὶ διατηροῦσα παρ' αὐτὴν καὶ τινὰ κελλῖα, τεχνικῶς καὶ ταῦτα λελαξευμένα, ἔχοντα ἐντὸς αὐτῶν καὶ λάρνακας, χρησιμευσάσας ἴσως πρὸς ταφὴν τῶν ἐν αὐτοῖς πάλαι ποτὲ οἰκοῦντων ἀσκητῶν, ὡς τοῦτο δῆλον γίνεται ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς εὐρεθέντων ὀστέριων.

Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῶν πολλῶν θαυμάτων τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τελουμένων ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τούτῳ, τὸ ἐκ τῶν περιχώρων πρὸς θεραπείαν συντρέχον ἄπειρον πλῆθος δὲν εὗρισκε μέρος πρὸς κατάλυμα, ἐδέσθη νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ ὄρια τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ μετατραπῆ εἰς μονὴν, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἀρξαμένου τοῦ ἔργου διὰ τοῦ συνήθους ἀγιασμοῦ τὴν 10 νοεμβρίου τοῦ 1884.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἀνασκαφῇ εὐρέθησαν κάτωθι τῆς ἁγίας Τραπεζῆς μικρὰ τεμάχια ἁγίων λειψάνων ἐντὸς θήκης λιθίνης, ἐχοῦσης σχῆμα ὀρθογониου, μῆκος 0,10 τοῦ μέτρου, σημειῖον ὅτι εἶχον τεθῆ ἐν τῷ ἐγκαινισμῷ τοῦ παρεκκλησίου τούτου. Καὶ οὕτω μετὰ τριετῆ ἀδιάκοπον ἐργασίαν, αἰσιῶς ἀποπερατωθείσης τῆς οἰκοδομῆς, τὴν 31 αὐγούστου 1888 ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τοῦ ἀοιδίου κυρίου Ἰκονίου κυροῦ Ἀμβροσίου τὰ ἐγκαινία αὐτῆς.

Ὁ ἱερός οὗτος ναὸς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ἔχων μῆκος μὲν μετὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τοῦ νόρθου 24 πύχων, πλάτος δὲ καὶ ὕψος μετὰ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ τρούλλου ἀναλόγως τοῦ μῆκους, εἶνε ἐκτισμένος ἐκ λευκοῦ λίθου, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τεσσάρων κίονων τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ εἶναι κεκοσμημένος δι' εἰκόνων καὶ ζωγραφιῶν. Τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ναοῦ κατέχει μικρὸς κῆπος, ἐκ διαφόρων δένδρων πεφυτευμένος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εἶναι λελαξευμένα τὰ πρὸς κατάλυσιν εὐρύχωρα δωμάτια μετὰ τῶν ἀναγκαιούτων ἐπιπλῶν.

Β'.

Οἱ κάτοικοι τῶν Κελλιδαίων. Ἐπιτηδεύματα καὶ ἀσχολίαι αὐτῶν.

Τὸν Πληθυσμὸν τῶν Κελλιδαίων ἀποτελοῦσιν ἑξακόσιοι περίπου οἰκογένεια, ἐξ ὧν πεντήκοντα μόνον ὀθωμανικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ ὀρθόδοξοι ὁμιλοῦσι δὲ πᾶσαι κοινῶς τὴν ὀθωμανικὴν. Ἄπαντες οἱ κάτοικοι εἶναι ἐν γένει νοῦμοι, ἐπιχειρηματικοὶ καὶ φιλόπονοι. Τινὲς τούτων, μεταβαίνοντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας ἢ εἰς τὸ ἐπίνειον αὐτῆς Ζεφύριον (Μερσίνα), ἀσχολοῦνται ὡς παντοπώλαι ἢ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ σιταμελαίου, τινὲς δὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο μέτρον καὶ ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἄλλοι εἶναι ἀγγειοπλάσται, ἥτοι κατασκευάζουσι τὰ πλέον ἐν τῇ Ἀνατολῇ χρησιμεύοντα πύλινα ἄγγεϊα, ὑδρίας, ὑδραγωγούς σωλῆνας καὶ διάφορα κεραμίδια ἕτεροι εἶναι διδουρογοί, ὀλίγοι ὑποδηματοποιοὶ καὶ βαφεῖς καὶ οἱ λοιποὶ γεωργοί.

Αἱ γυναῖκες ἐν Κελλιδαίοις ἀσχολοῦνται κυρίως περὶ τὴν ὑφαντικὴν, κατασκευάζουσαι διάφορα οἰκιακὰ βαμβάκερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα, ἴδια δὲ καὶ καλλίστους καὶ ἀρίστους ποιότητος τάπητας, μάλλινα παραγαθίδια καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις διάφορα μάλλινα περικαλύμματα ὀνακλίντρων καὶ ζωστήρας, ὀλίγοι δ' αὐτῶν ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ραπτικὴν.

Γ'.

Πνευματικὴ κατάστασις καὶ ἐκπαιδεύσις τῶν Κελλιδαίων.

Οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τῶν Κελλιδαίων, ἀνεκαθεν φιλόμοιοι, φροντίζουσι πάντοτε διὰ τὴν νεολαίαν, ὑπὲρ ἧς κατέβαλον πολλὰς προσπάθειας, καίτοι δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐκμάθωσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ λαλῶσιν αὐτήν. Κατὰ τοὺς προεδικότας ἀπὸ τοῦ 1802 οἱ Κελλιδαῖοι διετήρουν σχολεῖα δημοτικὰ μέχρι τοῦ 1850. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐχρημάτιζαν δημοδιδάσκαλοι ἀλληλοδιαδόχως οἱ μικρὰν μὲν, ἀλλὰ τὴν κατὰ θεὸν παιδεῖαν κεκτημένοι: Λεόντιος ἀρχιμανδριτῆς ὁ Ρύσιος, ὁ ἱερεὺς παπᾶ Σάββας Κελλιδαῖος, Κωνσταντῖνος Σοφοῦ, Παπᾶ Ἀνδρέας, Μωϋσῆς Πορλῆς, Κυριακὸς ἐκ Κερμίρας, Πρόδρομος Ἀτλαμάζογλου Κελλιδαῖος καὶ ὁ φιλόμοσος ἦδη ἐν Κελλιδαίοις κ. Ἀναστάσιος Γαγταντῆς· μετὰ δὲ τοῦτον κατὰ τὸ

1850 ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ τότε περιφήμου ἀνα τὴν Καππαδοκίαν διδασκάλου κυροῦ Ἀγαθαγγέλου, ὁ Ἰωακείμ Μακίσογλου, ὅτε καὶ ἡ μέχρι τότε δημοτικὴ σχολὴ μετεβλήθη εἰς ἑλληνικὴν. Μετὰ τινῶν δὲ ἐτῶν διδασκαλίαν διεδέξατο αὐτόν, ἀποθανόντα τῷ 1855, ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἱερέων ἦδη ἐν Κελλιδαίοις, ὀσιώτατος ἱερομόναχος Ἀγάπιος. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ πενιχρὰ αὕτη σχολὴ εὐρίσκετο ἐντὸς βράχου τινὸς παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἀγαπίου ἡ κοινότης, ἀπαλλάττουσα τοὺς εἰς τὴν σχολὴν ταύτην φοιτῶντας ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ βράχου ὑγρασίας, ὠκοδόμησεν ἐκ θεμελίων, τῷ 1860, ἐπὶ τερπνῆς καὶ ἀνοικτῆς θέσεως τὴν νῦν Σχολὴν. Κατὰ τὸ 1862, παραιτηθέντος τοῦ κυρίου Ἀγαπίου, προσεκλήθη ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς τὴν νεόδμητον Σχολὴν ἐξ Ἰντζέσου ὁ κ. Τεργιάογλου, ὃν διεδέξατο, τῷ 1864, ὁ νῦν ἐν Κελλιδαίοις ἱερατεῦσαν αἰδέσιμος παπᾶ Ἰωακείμ Οἰκονόμος. Τῷ 1865 προσεκλήθη ὁ ἐκ Προκοπίου Εὐστάθιος, ἑλληνοδιδάσκαλος, ὃν μετὰ πενταετῆ καρποφόρον διδασκαλίαν μετὰ τῶν ὑποδιδασκάλων κ. Ἰωάννου Παντελεμονίδου (νῦν ἀρχιμανδριτοῦ) καὶ τοῦ αἰδέσιμου παπᾶ Νικολάου, παραιτηθέντος, τῷ 1870 διεδέξατο ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κ. Ἀδραῖμ Καλλινίκου, μετὰ τοῦ Χαραλάμπους Χριστοφοῦ, τῷ 1873 διωρίσθησαν οἱ κύριοι Χαραλάμπης Χριστοφορίδης καὶ Ἠλία παπᾶ Παϊδίου (νῦν ἱερεὺς). Τῷ 1878 ἐκ δευτέρου ὁ παπᾶ Νικόλαος μετὰ τοῦ Καλλινίκου Χαραλάμπους. Τῷ 1886 ὁ Κλήμης Ἰωάννου καὶ ὁ Π. Χριστοφορίδης (νῦν παπᾶ Σάββας). Τῷ 1887 ὁ ἐκ Νεαπόλεως Γαβριὴλ παπᾶ Ἀρχαγγέλου. Τῷ 1888 ὁ ἐκ Σινασοῦ ἀπόφοιτος τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς κ. Μηνᾶς Βλασιδάδης μετὰ τοῦ Χαραλάμπους Χριστοφορίδου. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα, εἰ καὶ πολλὰ προσπάθεια κατεβλήθησαν πρὸς βελτιώσιν τῆς μεθόδου τῆς σχολῆς, οὐδὲν ὅμως κατορθώθη μέχρι τῆς σήμερον. Τῷ 1890 παραιτηθέντος τοῦ Χαρ. Χριστοφορίδου, διορίσθη ὁ ἐκ τῶν ἀποφοιτῶν τῆς ἐν Καίσαρειᾳ Ροδοκανακείου σχολῆς κ. Λουκάς Μ. Λουκίδης Κελλιδαῖος μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ αὐτοῦ κ. Δ. Δανιηλίδου ἐκ Μαλακοπῆς καὶ οὕτως ἐφηρμόσθη ἐν μέρει τὸ σύστημα τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ κομπολις ἐστερεῖτο παρθεναγωγείου. Τῷ 1889 τῇ συνεργίᾳ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ κ. Ἰωάννου Παντελεμονίδου προσεκλήθη ἡ ἐκ τῶν ἀποφοιτῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιοταφτικῷ Παρθεναγωγείου κ. Μαρία Ἀλεκτορίδου καὶ διορίσθη παρθεναγωγός, ἐπὶ τούτῳ ἐνοικιασθέντος καταλλήλου καὶ εὐρυχώρου οἰκίματος, προσληθθείσης ὡς βοηθοῦ καὶ τῆς κ. Χ' Ἀκυλλῆνης Χ' Γεωργίου. Αἱ κυριαὶ αὗται, ὡς καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ τε ἑλληνικοῦ καὶ δημοτικοῦ σχολείου ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ κ. Λουκά Μ. Λουκίδου συνεργήθησαν ἐπὶ ἔτος. Τὸ ἐπιθὸν ὅμως ἐτος παραιτηθέντων τῶν διδασκάλων ἀνεπληρώθησαν αἱ θέσεις αὐτῶν πάλιν ὑπὸ τοῦ Χ. Χριστοφορίδου καὶ τοῦ Κ. Χαραλαμπίδου.

Ἐκ τῶν καταχωρισθέντων καὶ τῆς ἀπαριθμήσεως ταύτης κατὰ δὲλον γίνεται ὅτι οἱ Κελλιδαῖοι, καίπερ προνοοῦντες ἐκάστοτε ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς νεολαίας αὐτῶν, ἕνεκα ἴσως τῶν πενιχρῶν αὐτῶν εἰσοδημάτων μικρὸν προώδευσαν.

(Ἀκολουθεῖ).

ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

Ἡ ἱστορία τῆς ἀμπελοῦργίας

Οὐδενὸς ἄλλου μεταξὺ τῶν χρησμάτων φυτῶν ἢ καλλιέργεια κατέστη τὸ ἀντικείμενον τοσούτων πολυαριθμῶν ἐνασχολήσεων καὶ ἐνδελεχοῦς μελέτης ὅσον ἡ τῆς ἀμπέλου. Αὕτη ἕνεκα τῆς σπουδαιότητός της κατέχει ἰδιάζουσαν θέσιν ἐν τῇ γενικῇ γεωργίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀμπελοῦργία ἢ δὲ ἀμπελογραφία, ἥτις ἐξετάζει τὰ διάφορα ὑπὸ τῆς ἀμπελοῦργίας χρησιμποιούμενα κλίματα, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τῆς βοτανικῆς κλάδου, σπουδαῖο δὲ καὶ περιώνυμο ἀνδρὲς ἀφίερσαν ἀποκλειστικῶς τὸν χρόνον καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν εἰς τὴν πρόσδον αὐτῆς. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀμπελοῦργία

δύναται νὰ θεωρηθῆ σήμερον ὡς ἡ ἀσφαλεστάτη βᾶσις τῆς γεωργικῆς εὐημερίας τῶν ἐθνῶν, ἅτινα κατέχουσιν αὐτήν· διότι αὕτη παρέχει εἰς τὴν γεωργίαν προϊόν ἐπικερδέστατον, εἰς τὸ ἐμπόριον σπουδαῖον στοιχείον ἐμπορικῆς ἀνταλλαγῆς καὶ εἰς τὰς κυβερνήσεις ὕλην διὰ φορολογίαν γονιμωτάτην. Ἐκτὸς ὅμως τῆς κατ' ἐξοχὴν θετικῆς (πρακτικῆς) ταύτης ὄψεως τοῦ πράγματος, ὁ ἐπιστήμων εὐρίσκει εἰς τὰ ἐν αὐτῇ πρὸς λύσιν προβλήματα ἀπέραντον πεδῖον ἐλκυστικωτάτων ἐρευνῶν, ὁ φιλόανθρωπος βλέπει ἐν αὐτῇ πηγὴν εὐπορίας διὰ τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, οἱ δὲ ἐρασιτέχναί, καταβεβγόμενοι ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ χρώματος τῆς ἀμπέλου καὶ ὑπὸ τοῦ χαριέντος σχήματος τῶν οἰνῶν τῆς, εὐρίσκουσι πολλάκις τὸ ἀντικείμενον κομψοτάτων συνθέσεων.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου ἦτο γνωστὴ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀρχῆθεν εὗρεν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀμπέλον ἐν τῇ περὶ τὸ Ἀραράτ χώρῳ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν, ὁ δὲ καρπὸς αὐτῆς προσεέλκυσε τὴν προσοχὴν του. Ἡ ἱερὰ Βίβλος ἀπὸ τῶν πρώτων ἡδὴ χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος ἀμέσως μετὰ τὸν ἱστορικὸν κατακλυσμὸν περιγράφει τὸν Νῶε φυτεύοντα ἀμπέλον, καταχρῶμενον μάλιστα τὸ προϊόν αὐτῆς. Βραδύτερον αἱ μυθολογίαι ἀπέδωκαν εἰς θεοὺς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι αὗται ἔθεοποίησαν τοὺς χρησίμους ἀνθρώπους, οἵτινες ἐπροίκισαν τὸν τόπον των διὰ τοιοῦτου προϊόντος· οὕτω παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὁ Κρόνος, παρὰ δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ Ὅσιρις· ὁ δὲ Βάκχος κατακτῶν τὰς Ἰνδίας εἰσήγαγε καὶ τὴν ἀμπέλον. Τινὲς ὅμως παραδέχονται, ὅρα πιθανότερον, ὅτι οἱ Ἄριοι ἐγένωσκον τὴν παρασκευὴν τοῦ οἴνου καὶ ὅτι εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι, ὁ δὲ Κάδμος ἀνεκωπύρησεν αὐτὴν ἐν Βοιωτίᾳ κατὰ τὸ 16ον αἰῶνα π. Χ. Ὁ παραγόμενος ὅμως τότε οἶνος ἐχρησίμευσε μόνον διὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας καὶ ἴσως μόνον τῆς οἰκογενείας· προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ναυτιλίας βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένης, βοηθούμενον δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδιαίτερου σχήματος τῆς Μεσογείου τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἀπὸ παραλίας εἰς παραλίαν ἄρχεται κυριεῦον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, τελευταίως δὲ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἡ παραγωγή τοῦ οἴνου ἠυξήθη ἕνεκα τῆς προσόδου ταύτης, γνωστότατον δὲ τυγχάνει σήμερον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου οἱ Ἕλληνες μεγάλα ἐκέρδαινον ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν οἴνων των, τῶν ὁποίων ἐπιστημότατοι ἦσαν οἱ τῆς Μαρωνείας, τῆς Κρήτης, Λέσβου, Λήμνου, Σμύρνης καὶ Χίου.

Ἡ Ἰταλία ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπρομηθεύετο τὸν οἶνον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, εἰ καὶ ἔνωρίς εἰσαχθεῖσα ἐν αὐτῇ, ἀνεπτύχθη βραδύτατα κατ' ἀρχάς, διότι ἕνεκα τῶν διηνηκῶν πολέμων ἔλειπεν ἡ ἀπαιτούμενη ἀσφάλεια πρὸς ἴδρυσιν ἐπιχειρήσεως μακρῶς προθεσμίας, ἥτις ἀπαιτεῖ πίστιν εἰς τὸ μέλλον. Οὕτως ἐπὶ τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ρώμης ὁ οἶνος ἐθεωρεῖτο ἀντικείμενον πολυτελείας, ἐποιοῦν δὲ χρῆσιν αὐτοῦ μετὰ πολλῆς φειδοῦς καὶ ἀπηγορεύετο εἰς τὰς γυναῖκας. Ὁ Νουμῆς ἐδίδασκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸ κλάδευμα τῆς ἀμπέλου, ἀπαγορεύσας κατὰ τὰς θυσίας τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου τοῦ προερχομένου ἐξ ἀμπέλου, μὴ κλαδευθείτης διὰ σιδηροῦ ἐργαλείου. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου προήχθη κατὰ τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου. Ταχέως δ' αὕτη ἀπέβη σπουδαῖος τῆς ἰταλικῆς γεωργίας κλάδος, ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἔργα τῶν λατίνων συγγραφέων (Κάτωνος, Βάρρωνος, Πλινίου, Βιργιλίου, Κολουμέλλα), οἱ δὲ ὑπ' αὐτῶν ὑποδεικνύμενοι διάφοροι τρόποι, ὡς καὶ αἱ ἀφθονοὶ εἰσοδαὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταδεικνύουσι τὸν μέγιστον βαθμὸν τῆς προσόδου τῆς ἀμπελοποιίας.

Οἱ Φωκαεῖς, ἰδρύσαντες τὴν Μασσαλίαν κατὰ τὸ 600 π. Χ., εἰσήγαγον εἰς τὴν Γαλλίαν διάφορα κλήματα καὶ τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν· καθὼς μαρτυρεῖ βραδύτερον ὁ Ἰουστίνος οἱ Γαλάται παρὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μασσαλίας ἐδιδάχθησαν τὸν τρόπον τῆς κλαδεύσεως τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν φύτευσιν τῆς ἐλαίας. Καὶ ὁ Στράβων ἐπίσης ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του περιγράφει τοὺς Γαλάτας πολεμιστὰς μάλλον ἢ γεωργοὺς, ὁ δὲ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει λαοὺς τινὰς τῆς Γαλλίας ἀνταλλάσσοντας τὸ τέκνον των ἀντὶ πύθου οἴνου. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁπλίνου ὁμιλεῖ μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν γαλλικῶν οἴνων, ἐπὶ Καίσαρος παρατηρεῖ-

ται πρόδος, ἀλλ' ἐπελθόντων βραδύτερον βαρβάρων λαῶν ἡ ἀμπελος κατεστράφη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πύρρου οἱ Ρωμαῖοι ἐξετίμων περισσότερον τοὺς γαλλικοὺς οἶνους ἀντὶ τῶν ἰταλικῶν, οἵτινες προήρχοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ κρεμαστῶν κλημάτων· διὸ ὁ Κινέας εὐρίσκων στύφον καὶ ἄωρον τὸν ὑπὸ τῶν φιλοξενούντων αὐτὸν Ρωμαίων προσφερόμενον οἶνον εἶπεν εἰρωνικῶς: «Καλῶς πράττετε κρεμῶντες τὴν μητέρα (ἀμπέλον) τοιοῦτου (οἴνου) τέκνου». Βραδύτερον οἱ Ἴταλοι ἀμπελοκτῆμονες, φοβηθέντες τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ καταπληκτικὴν πρόδον τῆς ἀμπέλου, κατώρθωσαν ὥστε ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀποφυγῆς τοῦ λιμοῦ νὰ διατάξῃ ὁ Δομιτιανὸς τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἀμπελώνων τῶν χωρῶν τούτων. Ἐπὶ Νέρβα ὅμως, Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ ἡ ἀμπελος πάλιν προοδεύει· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Πρόδος, κατιδὼν τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς ἀμπελοποιίας ἐν Γαλλίᾳ ὡς πρὸς τὸν ἐκπολιτισμὸν, τὴν εἰρηνοποίησιν αὐτῆς καὶ τὸ σπουδαῖον ἐμπόριον, μετεχειρίσθη τὰς ἰδίας λεγεῶνάς του πρὸς φύτευσιν νέων ἀμπελώνων.

Τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου εἰσήγαγον οἱ Ρωμαῖοι εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσας χώρας καὶ ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν· αἱ βαρβαρικά ὅμως ἐπίδρομα καὶ ἡ ἴδρυσις τοῦ φεουδαλικῆς συστήματος περιώρισαν τὴν ἀμπέλον εἰς τὸν περίβολον πύργου ἢ εἰς κλειστὸν μοναστήριον.

ὑπὸ τὴν σιτβαρὰν χεῖρα Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἡ ἀμπελος ἀναλαμβάνει. Τὰ στρατεύματα αὐτοῦ εἰσάγουσιν αὐτὴν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν· ἀπὸ τοῦ 9ου ἤδη αἰῶνος ἄρχονται αἱ φυτεῖαι εἰς τὴν Αὐστρίαν, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Βοημίαν καὶ τὸ περιώνυμον Furmint τοῦ Tokai εἰσήχθη εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κατὰ τὸ 1250 μ. Μ. Μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ οἱ βάρβαροι Νορμανδοὶ καὶ ἄλλοι, ὡς καὶ οἱ πειραταὶ, ἀναγκάζουσι τοὺς Γαλάτας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὅμως χρόνον ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Ἀράβων αὕτη προοδεύει τὰ μέγιστα ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ. Τὸ δὲ σπουδαῖον γεωργικὸν βιβλίον τοῦ σοφοῦ Ἰμπν-Ἄλλ-Ἀουάμ, περιέχον πολυτίμους περὶ τῆς ἀμπέλου πληροφορίας, καταδεικνύει τὴν μεγάλην αὐτῆς πρόδον παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις του.

Ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων οἱ βασιλεῖς ἤρξαντο νὰ προστατεύωσι τὴν ἀμπέλον, ἡ δὲ κατακερματίσις τῆς κτηματικῆς περιουσίας, ὡς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόδον αὐτῆς.

Κατὰ τὸ 1775 ἡ Γαλλία εἶχεν 800,000 ἑκτάρια ἀμπελώνων, 1,500,000 κατὰ τὸ 1789· κατὰ τὸ 1800 εἶχεν 1,900,000 ἑκτάρια. Τὸ δὲ 1850 εἶχε 2,000,000· μικρὸν δὲ πρὸ τῆς ἐνοκλήψεως τῆς ζηροφυλλίας τῷ 1865 εἶχε 2,500,000 ἑκτ. ἤτοι πλεον τοῦ ἡμίσεως τῶν καλλιεργουμένων ἀμπελώνων τῆς οἰκουμένης ὅλης.

Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τῆς ἀμπέλου ἐν τῇ Εὐρώπῃ. — Ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ ἀμπελος καλλιεργεῖται ἰδίως διὰ τὸν καρπὸν αὐτῆς οὐχὶ δὲ πρὸς παραγωγὴν οἴνου· ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ ἄξιοι μνεῖας ἀμπελώνες εὐρίσκονται πλησίον τῆς Σμύρνης, εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ εἰς τὴν Ἐρζερούμ. Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ρόδος παράγουσιν οἶνους. Εἰς τὰς ὑπερείας τοῦ Καυκάσου, εἰς τὴν Γεωργίαν, εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ εἰς τὴν Περσίαν παράγεται ἐπίσης ὀλίγος οἶνος. Ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ ἡ ἀμπελος δὲν ἐπιτυγχάνει ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως καὶ τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων, ἅτινα ἐμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Εἰς τὴν Κίνα ἡ καλλιέργεια αὐτῆς ἦτον ἀρκούντως διαδεδομένη, ὡς φαίνεται εἰς διάφορα δημόδη ἄσματα, ἀλλ' ἕνεκα τῆς προσόδου τῆς μέθης μέγα μέρος ἀμπελώνων δι' αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων ἐξεριζώθησαν, ἡ δὲ χρῆσις τοῦ οἴνου ἐγκαταλείφθη.

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ εἰς πάντα τὰ βόρεια παράλια τὰ παρὰ τὴν Μεσόγειον (Αἴγυπτον, Τρίπολιν, Τύνιδα, Ἀλγερίαν καὶ Μαρόκον) εὐρίσκειται ἡ ἀμπελος, πρὸς παραγωγὴν ὅμως οἴνου μόνον ἐν τῇ Ἀλγερίᾳ καὶ Τύνιδι μεγάλοι ἀμπελώνες ἐφυτεύθησαν.

Ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ αἱ νῆσοι Ἀζόροι, ἡ Μαδέρα καὶ αἱ Κανάριοι παράγουσι περιφήμους οἶνους. Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ οἱ ἀμπελώνες τῆς Εὐέλπιδος ἄκρας παράγουσι τὸν περίφημον οἶνον τῆς Κωνσταντίας.

Ἐν τῇ Ὀκεανίᾳ ἐσχάτως ἐφυτεύθησαν ἀμπελοὶ μετὰ πολλῆς ἐπιτυ-

χίας, εις τὴν Αὐστρίαν δὲ ὁ ἐξ αὐτῶν παραγόμενος [οἶνος ἐβραβεύθη εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1889· δυστυχῶς ὅμως ἡ ξηροφυλλία ἐνέσκηψε καὶ ἐκεῖ.

Ἐν τῇ Ἀμερικῇ πάντα σχεδὸν τὰ ἐγγύρια κλίματα εἶνε ἀκατάλληλα πρὸς παραγωγὴν καλοῦ οἴνου. Εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἐπαυλιμημένως εἰσῆχθη ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἀμπελοσ, ἀλλ' ἐξηλείφθη ὑπὸ τῆς ξηροφυλλίας· νῦν ὅμως, τροποποιηθέντων τῶν τρόπων τῆς καλλιτεργείας αὐτῆς, ὑπάρχουσι καλοὶ ἀμπελῶνες. Ἡ Ἀργεντινὴ Δημοκρατία, ἡ Χιλὴ καὶ τὸ Περού ἐφύτευσαν ἐσχάτως ἀμπελῶνας.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς καταστάσεως τῆς ἀμπελοουργίας εἰς τὰς διαφόρους ἡπείρους τῆς γῆνιου σφαίρας ἀμέσως καταφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι μόνον ἐν αὐτῇ ἐξηπλώθη αὐτὴ ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων, ἐκ δὲ τῆς ἀντιπαροβολῆς τῶν διαφόρων οἰνοφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν παρατηρεῖται ἡ μεγίστη ὑπεροχὴ τῆς γαλλικῆς ἀμπελοουργίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα.

Ἐν Ναυσίᾳ, τῇ 2 Ἀπριλίου 1892.

ΔΗΜ. ΓΡ. ΤΣΙΩΜΗΣ

γεωπόνοσ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἀνέκδοτοι ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ Δράμας. — Ἐν Δράμᾳ παρατηροῦνται ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρχαίων λίθων, ὧν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἐφείσθη, καὶ ἐπιγραφαὶ τίνες ἑλληνικαὶ καὶ ρωμαϊκαὶ ἀνέκδοτοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον. Τούτων ἀντιγράψαντες τινὰς δημοσιεύομεν συμπληροῦντες τὰς ἐλλείψεις ἢ συντετημένους λέξεις αὐτῶν.

α'. Ἐν τῷ προαλίῳ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ βάσεως τετραγώνου ἢ ὑποβάθρου ἀρχαίου ἀγάλματος, ἐκ λευκοῦ λίθου, ἀναγινώσκειται ἄνωθεν μὲν ἐπὶ πλαισίου προεξέχοντος ἡ ἐπιγραφή:

MINERVA·D·AVG·ET·SACRA

κάτωθι δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἡ ἐπιγραφή:

L·VOLVSSIVS·VALEN[S

ET·VOLVSSIAN·V·S·E·

Minerva d[ea]? aug[usta?] et Sacra

L[ucius] Volussius Valen[s

et Volussianus e[xcaverunt?]

Ἐνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ πλαισίου εἰκονίζονται δύο κεφαλαὶ νεανικαὶ καὶ μετὰ αὐτῶν μικρὸν ἀέτωμα.

Μετὰ τὸ Minerva τὸ στοιχεῖον D. συνεπληρώσαμεν de a. —

β'. Ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ προαλίου τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν ἐπὶ μεγάλου ὀρθογωνίου λίθου παρατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή (ὑψ. γραμ. 0^μ, 10):

G·HON·AED·DE·C·

G(aius) hon(oratus) aed(ilis) de c(immum ἢ de civibus). —

Γάιος τετιμημένος ἀγορανόμος τὸ δέκατον ἢ παρὰ τῶν πολιτῶν. —

Τὸ de c. συμπληροῦται καὶ decimum καὶ de civibus, διότι τὸ C φαίνεται πως ἐν διαστάσει πρὸς τὸ DE.

γ'. Αὐτόθι, ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἐπὶ λίθου τετραγώνου ἐπὶ τῆς θύρας κειμένου.

Ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου ἄνωθεν μὲν παρατηροῦνται ἔχνη γραμμάτων μεγάλων καὶ εὐρέων, ἐξ ὧν μόνον τὰ στοιχεῖα ταῦτα δυνατόν νὰ συμπληρωθῶσιν:

ANXLVHD (an. XLVH d. . .)

κάτωθεν δὲ τούτων:

F·C·IN·MAR·CAIO·VISP·DA . . .

F(aciendum) C(uravit) in Mar(co) Caio Visp(asiano) da . .

δ'. Ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ ναοῦ εἶναι ἐντετυχισμένον τεμάχιον ἐκ λευκοῦ λίθου ἐνεπιγράφου (ὑψ. γρ 0^μ, 08).

IOLL·SCYT

IAFLVTYCIH

Ὁ λίθος εἶναι ἀνεστραμμένος.

ε'. Ἐπὶ τετραγώνου βάσεως ἐκ λευκοῦ λίθου κειμένου ἐπὶ τῆς εἰσοδῶ τοῦ Παρθεναγωγείου. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι τῶν μακεδονικῶν χρόνων:

ΠΑΙΣΙΟΣ ΠΗΔΙΣΑ ΔΙΟΝΥΣΩΙ

Παῖσιος Πήδιζα Διονύσῳ

Τὸ Z εὐρῆται καὶ ἀντὶ τοῦ Σ ἐν θρακικαῖς, μακεδονικαῖς καὶ θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς (Παράβλ. Ραγκαβῆ Antiq. Hell. II, N° 741 στ. 2 Ζυμυραῖα κτλ.).

Ἐν Δράμᾳ, τῇ 1 Ἀπριλίου 1892.

ΝΙΚ. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Βίδμαρκ ἐν τῇ σχολῇ. — Πλείονα τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν παρῆλθον ἤδη ἀφότου ὁ πρίγκηψ ἀπεχώρησε τῆς ἀνωτέρας ἐν Βερολίῳ σχολῆς — ἥτις ἦτο μονὴ πρὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως — ἵνα παρασκευάσῃ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τὸ μετέπειτα στάδιον αὐτοῦ. Ὅτι ἀσυνήθως εὐφυῆς καὶ ἐπιμελὴς μαθητῆς ἦτο τοῦτο ἀποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ ἐνδεικτικοῦ ὅπερ ἔλαβε κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο οὐδέποτε ἐδημοσιεύθη, ἀντίγραφον τούτου ὅμως ἐκ καλῆς ἐλήφθη πηγῆς. Ὁ Ὄθων φὸν Βίσμαρκ ἦτο ὁ νεώτατος τῶν εἴκοσι μαθητῶν, οἵτινες ἀποφοίτησαν τῆς ἀνωτάτης τάξεως τῆς σχολῆς ταύτης τὸ Πάσχα τοῦ 1832. Ἦγε δὲ τὸ 17ον περίπου ἔτος τῆς ἡλικίας, διέμεινε δὲ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ τάξει ἐπὶ 1 1/2 ἔτος, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ὁ μέσος ὀρος τῆς ἡλικίας καθ' ἣν θὰ ὑπεβάλλετο τις τότε εἰς τὰς ἀπολυτηρίου ἐξετάσεις ἦτο μετὰ τὸ 18ου καὶ τοῦ 19ου ἔτους. Ἰδού τὸ ἀνωτέρω μνημονεύμενον ἐνδεικτικόν:

« Αἱ γραφαὶ ἐξετάσεις περιελάμβανον α) Ἀρχαίαν Ἱστορίαν: Πολέμους τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν Μακεδόνων βασιλέων, Λατινικὴν πραγματείαν περὶ τῶν πολέμων τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν βασιλέων τῶν Μακεδόνων· β) Νεωτέραν Ἱστορίαν: Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν κυριωτέρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1^{ου} αἰῶνος· γ) Μαθηματικά: Ζητεῖται τὸ ἐμβαδὸν σχήματος, περιοριζομένου κατὰ βούλησιν ὑπὸ παραβολικῆς καμπύλης καὶ διαφόρων εὐθειῶν· δ) Γερμανικὴν πραγματείαν: Πῶς ἡ Εὐρώπη ἐκτίσαστο καὶ διετήρησεν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἡπείρων τοῦ κόσμου· ε) Ἑλληνικά: Μετάφρασιν μετὰ κριτικῶν σημειώσεων τοῦ ἀπὸ τοῦ στίχου 940 μέχρι τοῦ στίχου 970 χωρίου τοῦ τοῦ Σοφοκλέους Αἴαντος καὶ Ἑλληνικὸν γύμνασμα. Ὁ Ὄθων φὸν Βίσμαρκ ἔλαβε τοὺς ἐξῆς βαθμοὺς ἐν ταῖς προφορικαῖς ἐξετάσει: Λατινικά, καλῶς καὶ μετ' εὐχερείας, Ἑλληνικά, καλῶς, Ἀρχαία Ἱστορία, πάνυ καλῶς, Νεωτέρα Ἱστορία, καλῶς, Μαθηματικά ἐν γένει καλῶς, Φιλοσοφία, καλῶς. Τὸ γενικὸν ἐν δεικτικὸν ἔχει ὧδε: Αἱ τῆς λατινικῆς γνώσεως αὐτοῦ εἰσὶ καλῶς ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν συγγραμμάτων καὶ ἐν τῇ εὐχερείᾳ τῆς συνθέσεως. Αἱ τῆς ἑλληνικῆς γνώσεως αὐτοῦ ἔχουσι πάνυ καλῶς. Ἡ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γερμανικῆς δεξιότης αὐτοῦ εἶναι εὐχάριστος, ἱκαναὶ δὲ αἱ τῶν μαθηματικῶν, τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Γεωγραφίας γνώσεις αὐτοῦ. Ἐκ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν ἐσπούδασε τὴν γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας. Ὁ ἀσπυδία δὲ νομικὰ καὶ οἰκονομολογικὰ ἐν Βόννη, Γενεύῃ καὶ Βερολίῳ· ἀπολύσμενος δὲ τὸν ἱκανὸν αὐτοῦ καὶ καλῶς καταρτισμένον νέον μετὰ τῶν ἀρίστων ἡμῶν εὐχῶν καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν παραιτέρω ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ μετὰ νέας δραστηριότητος ».

Τοσοῦτον λαμπρὸν ἐν δεικτικὸν οἶον τὸ ἀνωτέρω ἦτο σπάνιον πρὸ 60ετίας, σπανίως δὲ δίδοται καὶ νῦν.

Πρωτοβάθμιος παιδεύσις ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ — Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς ἐπὶ τῶν σχολῶν τοῦ Λονδίνου ἐπιτροπῆς τοῦ ἀρμόδιου ὑπουργείου, συγκροτηθεῖσαν κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1890, ὁ πρόεδρος κ. Δίγκλ ἀπήγγειλε τὸν συνήθη ἐτήσιον λόγον, καθ' ὃν ἀνεθεώρησε τὰ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τελεσθέντα ἔργα καὶ τὰς προόδους. Ἐν τῷ λόγῳ ἐκείνῳ περιεῖχοντο καὶ αἱ ἐξῆς ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι: Ἐν ταῖς

πρωτοβαθμίους σχολαίς τοῦ Λονδίνου ὑπάρχουσι 680,423 θέσεις μαθη-
τῶν, ἐνθ' ὁ ἀναγκαῖος ἀριθμὸς τούτων θέσεων κατὰ τοὺς ἐν ἰσχύϊ
κανονισμοῦς τῆς πρωτοβαθμίου παιδείσεως ἀνέρχεται εἰς 688,057· ὁ
ἀριθμὸς ὅμως οὗτος τῶν θέσεων βραχυθῆναι καλυφθήσεται ὀλοκλήρως. Ὡς
πρὸς τὴν ἐπιτήρησιν τῆς εἰς τὰς σχολὰς φοιτήσεως, τὸ Λονδίνον διαι-
ρεῖται εἰς 522 τμήματα, διανεμημένα εἰς 276 ἐπιθεωρητάς, ὧν ἕ-
καστος ὀφείλει νὰ φροντίζῃ περὶ 3,000 παιδῶν περίπου. Ἐκαστος τῶν
ἐπιθεωρητῶν τούτων ὀφείλει νὰ βεβαιῶται ἂν πάντες οἱ παῖδες, ὅσοι
ὀπορροῦνται νὰ φοιτῶσιν εἰς πρωτοβάθμιόν τινα σχολὴν εἰσι πράγ-
ματι ἐγγεγραμμένοι ἐν τῇ τῆς οἰκείας σχολῆς καταλόγῳ καὶ πρὸς τὸν
σκοπὸν τοῦτον καταρτίζει κατ' ἔτος λεπτομερῆ κατάλογον, προσωπι-
κῶς ἐπισκεπτόμενος ἕκαστην οἰκογένειαν τῆς περιφερείας, ἐν ἣ τέ-
ταχται. Ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐτησίως ἀναπτύξεως τοῦ παιδικοῦ πληθῶσμου,
ὅστις ὀπορροῦται νὰ φοιτῇ εἰς τὰς σχολὰς ἀνέρχεται εἰς 15,000
κατὰ τὸν μέσον ὄρον τῆς τελευταίας ὀκταετίας. Ἡ ἀναλογία δὲν εἶναι
ἢ αὐτῇ ἐν πάσαις ταῖς περιφερείαις· ὑπάρχουσι περιφέρειαι ἐν αἷς ὁ
ἀριθμὸς τῶν εἰς φοιτητὴν ὀπορροουμένων παιδῶν ἡλαττώθη ἀντὶ τῆς
ἀύ-
ξησης ἢ καὶ ἕμεινε στάσιμος, ἀλλὰ καὶ δὲ πάλιν ἢ ἐπιγενομένη αὐξησης
κυμαίνεται μεταξὺ 50 καὶ 100 παιδῶν ὑπάρχουσι ὅμως καὶ περι-
φέρειαι ἐν αἷς ἢ ἐν λόγῳ αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 1000, 2000 καὶ 3000 ἕτι
παῖδας κατ' ἔτος· περιφέρειαι αὗται εἶναι αἱ παρουσιάζουσαι τὴν τα-
χυτέραν αὐξησην. Τὸ σύνθετος χρονικὸν διάστημα τῆς εἰς τὰς σχολὰς
φοιτήσεως ἔδει νὰ ἦναι ἑπταετής, ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ περιορίζεται
ἐν Λονδίῳ εἰς μέσον ὄρον πάντε ἐτών.

Καθὼς ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν Γαλλίᾳ πρωτοβάθμιον παιδείαν παρα-
τιθέμεθα ἴδε ἀριθμοὺς τινὰς ἀναγομένους εἰς σχολικὰ ἔτη 1887—88
καὶ 1888—89. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παντελῶς στερουμένων σχολῶν δῆμων ἐλαττω-
ται, καθὼς ἀπὸ 98 ἐξῆλθεν εἰς 68. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ
ἀριθμὸς τῶν δῆμων, οἵτινες ἔχουσι πληθυσμὸν 500 κατοίκων ἢ καὶ ἀ-
νώτερον τούτου καὶ οἵτινες στεροῦνται δημοτικῆς σχολῆς θηλέων ἀνέρ-
χεται εἰς 1624 ἀντὶ τῶν πρότερον 1684.

Τὰ σχολικὰ καταστήματα, ἅτινα διατίθεντα πρὸς τὴν πρωτο-
βάθμιον παιδείαν ἀνέρχονται εἰς 62,133, ἐξ ὧν 50,016 εἰσι δημοτικὰ
κτίσματα· Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ὑπερβαίνει κατὰ 2193 τὸν τοῦ σχολικοῦ
ἔτους 1886—87.

Τὸ γενικὸν ἄθροισμα τῶν πρωτοβαθμίων σχολῶν τῷ 1888—89, μὴ
συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐτῷ τῶν καλουμένων écoles maternelles
ἀνέρχεται εἰς 84,674, ὧν τὰ 67,340 δημόσια καὶ τὰ 14,334 ἰδιωτικά·
τὸ ὅλον τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ τῶν πρωτοβαθμίων σχολῶν,
μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν écoles maternelles ἀνῆλθε διὰ τὸ αὐτὸ
ἔτος εἰς 142,600 ὧν 100,193 δημόσια καὶ 41,747 ἰδιωτικά. Ἐν
συγκρίσει δὲ πρὸς τὸ σχολικὸν ἔτος 1886—87 τοῦτο ἀποτελεῖ αὐξησην
4005 διδασκάλων ὧν 1861 διὰ τὰς ἰδιωτικὰς σχολὰς καὶ 2144 διὰ
τὰς δημοτικάς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἐνεγράφησαν ἐν ταῖς πρωτοβαθ-
μίοις σχολαῖς, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν écoles maternelles δὲν
ἐτροποποιήθη ἐπαισθητῶς ἀπὸ τριετίας· τῷ 1888—89 ἠριθμοῦντο
5,623,401 ἐγγεγραμμένοι, ἐξ ὧν 4,446,851 ἐν ταῖς δημοτικαῖς scho-
λαῖς καὶ 1,176,550 ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς. Καθὼς ἀφορᾷ εἰς τὸ σύν-
ολον τῶν σχολῶν, οἱ ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς παρεχόμενοι ἀριθμοὶ εἰσι
5,596,919 διὰ τὸ ἔτος 1886—87 καὶ 5,616,510 διὰ τὸ ἔτος 1887—88.

Κατ' ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδιδομένων ἐνδεικτικῶν ἀποφοιτήσεως
ἐκ πρωτοβαθμίων σχολῶν αὐξάνει, διότι τῷ μὲν 1887 ἀνῆρχετο εἰς
145,134, τῷ δὲ 1888 εἰς 149,567 καὶ τῷ 1889 εἰς 165,211.

Τὸ ὅλικον ποσὸν τῆς δαπάνης τῆς πρωτοβαθμίου διδασκαλίας ἀνέρ-
χεται εἰς 153,817,707 φράγκων.

Ὁ ἀγαματοποιὸς Ἑρρίκος Νάττερ. — Ὁ διάσημος οὗτος
γλύπτης ἀπέθανεν ἔσχατως ἐν Βιέννῃ ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος ἐπακο-
λουθήσαντος τὴν νόσον Ἰμφλουέντζαν. Ὁ Νάττερ καθήγετο ἐκ Τυρο-
λίας, νέος δὲ ὧν ἐκέρδιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενος ὡς συνήθης τορ-
ρευτής, ἰδίᾳ δὲ κατασκευάζων μορφὰς τοῦ Χριστοῦ. Ἐκ τῆς ἐργασίας
ταύτης ἱκανὰ ἐπορίζετο, ὥστε κατάρθωσε νὰ σπουδάσῃ ἐν Αὐγου-
στοδούργῳ καὶ βραδύτερον ἐν Μονάχῳ, Βερῶνῃ καὶ Βενετίᾳ. Ἐν Ἰτα-

λίᾳ εὐρισκόμενος ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ συνδέσῃ σχέσεις μετ' Ἀγγλοῦ,
ὄστις, ἰδιάζουσαν αἰσθανθεὶς ἐν τύπῳ εἰς ἀντιτύπον τῆς Ἀφροδίτης
τῆς Μήλου, ὑπερ ὁ Νάττερ εἶχε καταρτίσει, ἐξέτεινε τὴν γενναιοδωρίαν
αὐτοῦ εἰς τὸν πολλῶν καλλιτεχνικῶν πλεονεκτημάτων εὐμοιροῦντα,
γλύπτην. Εἶτα ὁ Νάττερ ἐπεσκέψατο τὴν Φλωρεντίαν καὶ τὴν Ρώ-
μην μετ' ὃ ἐγκατέστη ἐν Μονάχῳ, ὅπου τὰ ἔργα αὐτοῦ καταδείκνυσαν
ὅτι ἐκέκτητο τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντον καὶ τὴν εὐφροσύνην. Δύο προ-
τομαί, ἀπὸ τῆς πρώτου ταύτης περιόδου χρονολογούμεναι, ἡ μία Φαῦ-
νου καὶ ἡ ἄλλη Βάκχης ἐξετέθησαν ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τοῦ ἄγγλου πάτρω-
νος αὐτοῦ, τυχοῦσαι καὶ μεταλλίου. Τὰ μεταγενέστερα ὅμως καὶ τε-
λειότερα ἔργα αὐτοῦ περιλαμβάνουσι τὸ εἰς τὸν Βάλτερ φὸν δὲν Φογ-
κελθάϊδε, τὸν γερμανὸν αἰοδόν, μνημεῖον, τὸ ἐν Ζυρίχῃ μνημεῖον εἰς
τὸν Τζβίγκλιον, τὸ εἰς τὸν Χάϊδν λαμπρότατον μνημεῖον ἐνώπιον τοῦ
ναοῦ τῆς Παναγίας (Maria hilfer Kirche) ἐν Βιέννῃ καὶ τὸ μέγα μνη-
μεῖον εἰς τὸν Τυρολὸν ἦρωα Ἀνδρέαν Χόφερ ὅπερ εὐρίσκειτο ἐσχόντως
ἔτι ἐν τῷ χυτηρίῳ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μνημεῖον δὲν θά στηθῇ ἐν τῷ
τόπῳ αὐτοῦ μέχρι τοῦ προσεχῶς ἔτους. Ἐν τοῖς μεγάλοις τοῦ Νάτ-
τερ καλλιτεχνήμασι δέον νὰ μνημονευθῶσι πρὸς τούτους καὶ κολοσσιαῖον
σύμπλεγμα, ἀριστῶν τὰς Νόρνας ἦτοι τρεῖς Χάριτας, ἐν τῷ κοιμη-
τηρίῳ τοῦ Ober St Veit, ἐν Βιέννῃ ὡς καὶ πολλὰ ἐκ προτομαῖν ζώντων
πολιτευτῶν, καλλιτεχνῶν καὶ λοιπῶν ἐξῶν προσώπων. Ἐκ τούτων
πάλιν καλλίστη θεωρεῖται ἡ προτομὴ τοῦ πρίγκηπος Βίσμαρκ, ἢ ἐν
Φραγκφούρτῃ στηθεῖσα καὶ φέρουσα ἐν τῇ βάσει τὴν ἐπιγραφὴν: «**Η-**
μεῖς οἱ Γερμανοὶ φοβούμεθα τὸν Θεὸν καὶ οὐδένα ἄλλον.»

ΟΙ ΤΗΣ ΣΙΔΩΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΣΑΡΚΟΦΑΓΟΙ

(Ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως).

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν).

Ὁ Λύκιος Σαρκοφάγος ἔχει τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Ἐν
τῇ θήρᾳ τοῦ κάρπου ὑπάρχει σύγχυσις τις εἰς ἐν τοῦλάχιστον πρό-
σωπον, οὕτως ἢ στάσις εἶναι ἀριστέρα καὶ βεβαιωμένη. Ἐν τῇ θήρᾳ
τοῦ λέοντος, ὅπου δύο τέθριπποι παρίστανται ἐν εἴδει ζεύγους, οἱ πόδες
καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων παρουσιάζουσι συμμετρίαν μὴ ἀπηλλαγμένην
ποιᾶς τινος μονοτονίας· ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὑπάρχουσι ἐν αὐτῇ γυναικεῖαι
κεφαλαὶ τελείας τέχνης καὶ ἐξόχου χάριτος. Ἐν τῷ ὀμίλῳ τῶν δύο κεν-
ταύρων οἵτινες ὠθοῦσι τοὺς γλαυτοὺς αὐτῶν καὶ ἀπειλοῦσιν ἀλλήλους διὰ
τῶν γρόνθων ὁ καλλιτέχνης κάλλιστα ἐχαρακτήρισε τὴν σφοδρότητα τῆς
φύσεως καὶ τὴν θηριωδίαν τῶν ὄντων τούτων, ἅτινα εἰσι κατὰ τὸ ἡμισυ
ἄνθρωποι. Ταῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐν εἰκόσι φαινομέναις ἐν παραστά-
σει γρυπῶν, οἵτινες ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, φαίνονται ἔτοιμοι νὰ ἀλλη-
λοσπαρῶσιν διὰ τοῦ ὀξέος αὐτῶν ράμφους, ἂν μὴ ἐχωρίζοντο ὑπὸ τῆς
μεσολαβούσης γραμμῆς τοῦ τυμπάνου, ἰδίᾳ δὲ αἱ σφίγγες αὗται μετὰ τῶν
μακρῶν ἀνυψωμένων πτερῶν, μετὰ προσώπου καὶ στήθους γυναικός, τὸ
σῶμα τῶν ὀπῶν φαίνεται ἐκ τοῦ πλαγίου ἀλλ' αἵτινες στρέφουσι τὴν
κεφαλὴν ὥστε ἐπιθυμοῦσαι νὰ δεῖξωσι αὐτὴν κατὰ πρόσωπον εἰς τὸν θεα-
τῆν· παραδόξως ἐκπληξίς μελαγχολίας παρ' αὐταῖς ἀνακαλύπτεται, καθι-
στῶσης συγκινητικωτέραν ἔτι τὴν ἀποτροπαιὸν καὶ τραχίαν ἔκφρασιν
τοῦ γείτονος ζεύγους. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι ἐκζεζητημένη· ἐπιτυχῆς δὲ τὸ
ἀποτέλεσμα αὐτῆς.

Παρὰ τὰ ἐξαιρετικὰ πλεονεκτήματα τῶν δύο τούτων μνημείων ὁ ἐκ
τῶν τριῶν σαρκοφάγων τὰ κάλλιστα θέλλας με καὶ οὕτως αἱ γραμμαὶ
διετηρήθησαν κάλλιον ἐγκεχαραγμέναι ἐν τῇ μνήμῃ μου εἶναι ὁ Σαρ-
κοφάγος τῶν θρηνητῶν. Ἡ πρώτη αὐτοῦ βᾶσις εἶναι πρω-
τοτυποτέρα. Οὐδὲν γινώσκω ἀλλὰ καὶ προσομοιάζον πρὸς τὴν ἀλληλουχίαν
ταύτην τῶν ἀπαθῶν μορφῶν, τῶν παρεστημένων μίαν πρὸς μίαν ἐν τοῖς

των κίωνων διαστήμασι. Οὗτος ἀποτελεῖ μνημεῖον ζωῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἢ ὁ ρυθμὸς συνέζευκται τῷ τῆς γλυπτικῆς. Δὲν εἶναι ὅμως τοῦτο μόνον, ὅπερ καθίστησι τὸ μνημεῖον τοῦτο μοναδικὸν ὡς πρὸς τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ νέον ἐν τῇ ἑλληνικῇ τέχνῃ. Ἰδοὺ τὸ ὅλον ἰδιάζον αὐτῷ: χωρὶς ποσῶς νὰ παραβλαθῇ τὸ ἔξοχον τῆς παραστάσεως, αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἐνδιαφέρουσιν ἰδίᾳ, ἅτε καθιστῶσαι ἐπαισθητὴν ποιάν τινα «ψυχικὴν κατάστασιν», ὡς λέγομεν σήμερον. Ἐὰν περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὸ κυριώτερον ἀνάγλυφον αἱ ὀκτωκαίδεκα μορφαί, αἵτινες ἀποτελοῦσιν αὐτὸ ἐκδηλοῦσι πᾶσαι ἐν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ αἶσθημα, τὴν θλίψιν τὸ αἶσθημα τοῦτο ἐκδηλοῦσι διὰ τοῦ χαρακτῆρος τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ συνόλου τῆς παραστάσεως, διὰ τοῦ βλέμματος τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες φαίνονται χανόμενοι εἰς τὸ διάστημα καὶ ἀναζητοῦντες ἐκεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀπόντος, διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως ὀλοκλήρου τοῦ σώματος καὶ ἰδίᾳ τῶν βραχιόνων, οἵτινες καταπίπτουσιν ὡς νεκρωμένοι καὶ ἀπεγοητευμένοι ἐκ τῆς ἐνεργείας.

Τὴν αὐτὴν προκαλεῖ ἐκπληξιν καὶ ἡ ποικιλία τῶν μέσων, ἅτινα κατώρθωσε ἡ ἀνεύρη ὁ γλύπτης πρὸς παραστάσιν πασῶν τῶν ἀποχρώσεων τοῦ αὐτοῦ πάντοτε αἰσθημάτων, ὅπερ ἐπειράτο νὰ ἐκφράσῃ. Ἐν τούτῳ ἔκτακτον ἐπεδείχθη ἐπιδειξίτητα καὶ ἰκανότητα. Οὕτε δύο δύναται τις ἡ ἀνεύρη πρόσωπα, ἅτινα καθ' ὀλοκλήριον νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς ἀλλήλα. Μία τῶν γυναικῶν τούτων φαίνεται κατὰ πρόσωπον, ἑτέρα ἐκ τοῦ πλαγίου, ἑτέρα κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Αἱ μὲν, εἰσὶν ὀρθαί, αἱ ἄλλαι πᾶρσιςτανται, ὡσεὶ τὰ γόνατα αὐτῶν ἀπεκρύπτοντο κάτωθεν αὐτῶν, κατὰ τὸ ἡμῖς καθήμεναι ἐπὶ τοῦ δρυφράκτου. Αὕτη μὲν τὸ πρόσωπον συνεσταλαμένον δεικνύσα, ἔχει τὰς χεῖρας συμπεπλεγμένας καὶ συνεσφιγμένας ὡσεὶ ἔνθερον τελοῦσα προσευχῆν· ἀληθὴς ἐστὶ πράγματι αὕτη θρηνωδὸς (mater dolorosa). Ἐκεῖνη δὲ συγκαλύπτεται διὰ τῆς καλύπτρας αὐτῆς καὶ φαίνεται σπογγίζουσα δι' αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς. Τρίτη τίθησι τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας ὡσεὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ καταστείλῃ τοὺς ταύτης παλμούς. Πλησίον τῶν μορφῶν τούτων, αἵτινες ὡς ἐκ τοῦ βήθους καὶ τῆς ἐντάσεως τῆς τραγικῆς αὐτῶν ἐκφράσεως ἀνακαλοῦσιν εἰς μνήμην τὰς ἀγίας ἐκεῖνας γυναῖκας, αἵτινες ἐν ὁμίλῳ ἴσταντο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἐσταυρωμένου ἐν τισὶν εἰκόσι τῆς πρώτης ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, ὑπάρχουσιν ἄλλαι παρ' αἷς ἡ λύπη φαίνεται κατευνασθεῖσα ἤδη ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ αἵτινες φαίνονται μᾶλλον ὡς Μοῦσαι θελκτικαί καὶ ρεμβάζουσαι. Ὁ γλύπτης δὲν ἐλησμόνησεν οὐδεμίαν τῶν μορφῶν, ἄσπερ λαμβάνει ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀθυμία, οὐδεμίαν τῶν φάσεων τῶν ἀνθρωπίνων θλίψεων τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ ἱστορία ἢ μᾶλλον τὸ ποίημα τῆς θλίψεως. Τοιουτοτρόπως πλεῖσται τῶν εἰκόνων τούτων, ἐκφραστικώτεροι μᾶλλον ἢ καλλιμορφοί, ἐμποιοῦσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωσιν νεωτέρας μᾶλλον παραστάσεως ἢ ἀρχαίας, οὕτως ὡστε ἀναγκάζεται τις νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ὄρον «ἀρχαῖος» ὑπὸ ἔνοιαν ἄγαν περιορισμένην. Ὅσῳ περαιτέρω εἰσδύει τις εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τόσῳ περισσότερον καταπίθεται ὅτι εἶναι εὐρύτερον παρὰ πάντα προταθέντα ὀρισμὸν αὐτοῦ. Ὡς ἡ μουσικὴ αἰ τῆς ἰχνογραφίας τέχνη ἔχουσι τοὺς ποικίλους αὐτῶν τρόπους, ἀνταποκρινόμενος ἕκαστον εἰς διάφορον τᾶσιν τοῦ πνεύματος, εἰς διάφορον τρόπον τοῦ κατανοεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι τὸ κάλλος· ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ καλλιτεχνία, καίπερ ἔχουσα τὰς προτιμήσεις αὐτῆς, δὲν παρέλιπε νὰ δοκιμάσῃ οὐδὲ ἓνα τῶν τρόπων τούτων κατὰ τοιαύτην ἢ τοιαύτην στιγμήν τοῦ μακροῦ αὐτῆς βίου, καὶ τοῦτο μετὰ παραγωγῆς ἀριστουργημάτων.

Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ εἰσελθῶμεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερείας θὰ ὑπελείπετο ἡμῖν νὰ ζητήσωμεν πολλὰ ζητήματα, προκαλούμενα ὑπὸ τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων μνημείων. Ὅποια ἡ σχετικὴ ἐποχὴ καὶ ἡ πιθανὴ χρονολογία τῶν ὡραίων τούτων ἔργων, ὅποιοι ὁ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν τόπος καὶ πῶς ἐν Σιδῶνι εὐρέθησαν; Ἐπὶ πάντων τούτων τῶν σημείων οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν θὰ συμφωνήσωσιν ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἡ περὶ τούτων ὅμως συζήτησις τότε μόνον δύναται ν' ἀρξῆται ἐπωφελῶς ὅταν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἔχωσι πάντες πρὸ τῶν ὁμμάτων αὐτῶν τὸ δημοσίευμα τοῦ Χαμδῆ βέη μετὰ τοῦ κ. Θεοδώρου Ράϊναχ, τὴν ἀφήγησιν τῶν ἀνασκαφῶν, τὰς φωτοτυπίας καὶ τοὺς χρωμογραφικούς πίνακας, οἵτινες θὰ συνωδεύωσι τὸ ἔργον 1. *Ἀς εἴπωμεν ὅμως ὅτι ὁ κ.

Ράϊναχ φαίνεται ἡμῖν κλίων ἀρχαιοτάτας νὰ καταστήσῃ τὰς γλυφὰς ταύτας 1. Ὡς οὗτος κλίνομεν καὶ ἡμεῖς νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι ὁ Λυκίος Σαρκοφάγος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τῶν τριῶν δὲν θὰ προβῶμεν ὅμως μέχρι τοῦ διαταθῆναι εἰς τὸν Ε' αἰῶνα. Ἀναμφιβόλως ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν μορφῶν τῶν κενταύρων ὑπάρχει εἰσέτι ἔχρον τῆς καλυμμένης αὐστηρᾶς τέχνης· ἀλλ' ἂν ἑτέρου ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τῶν μακρῶν πλευρῶν τῶν μνημείων τούτων καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν ἀμαζόνων αἰσθάνεται τις τὴν ἀπομίμησιν τοῦ ὕφους τοῦ Πραξιτέλους, οὕτινες ἔχομεν ἤδη ἰδέαν τινα ἀφοῦτο ἐκτῆσάμεθα τὸν «Ἐρμῆν» τῆς Ὀλυμπίας.

Ἐν αὐτῷ κάλλιστα ἀναγνωρίζονται οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες τῆς κυματόεσσα κόμης, πρὸς τὰ ὀπίσω ἐρριμμένη, ὁ λίαν βεθυρισμένος ὑπὸ τῶν ὀφρῶν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ μικρὸν διακρινόμενον κατώτερον βλέφαρον, τὸ τετράγωνον καὶ εὐσαρκον κατώτερον χεῖλος. Ἐξ ἄλλων σημείων ὡς ἐκ τῆς ὅλης διευθετήσεως τῶν ἀρμάτων ἀνακαλύπτεται ἡ ἐπιρροὴ τῶν γλυπτῶν τοῦ μαυσωλείου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, τοῦ Σκόπα καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῶν. Τὸν σαρκοφάγον τοῦτον ἀνάγομεν εἰς τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ τῶν «θρηνηδῶν» ἔρχεται κατόπιν αὐτοῦ. Ὁ κ. Ράϊναχ συγκρίνει αὐτὸν πρὸς τὴν στήλην τῆς Ἡγησοῦς, ἥπερ ἀποθαυμάζεται ἐν τῷ Κεραμεικῷ τῶν Ἀθηνῶν. Βεβαίως, ὡς ἐκ τῆς σθεναροτέρας αὐτοῦ χροῖας, εἶναι πολλῶν μεταγενέστερος τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ αἰῶνος, χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐξεκονιζομένων σκηνῶν· ἂν τὸ σημεῖον τοῦτο ἔλιπε, τότε θὰ ἀπεπλανώμεθα ν' ἀναγάγωμεν αὐτὸν εἰς ἀρχαιότεραν ἀποχὴν. Ὁ γλύπτης ἀποτρέπεται ἐν αὐτῷ βαθμῶδον ἐκ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων τῶν ἀναγλύφων, πολλαπλασιάζει τὰ σχέδια καὶ ἀξιοῖ οὕτω συναγωνισμὸν μετὰ τοῦ ζωγράφου. Ἐν τῇ ἐκζητῆσει τοῦ δραματικοῦ ἀποτελέσματος, ὅπερ ἐνίκαρῶς προδίδεται, ὑπάρχει τι αὐτοῖσι μακροθῶν ἐξαγγέλου τὰ τῆς Περσῆς ἀνάγλυφα.

Κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα οἱ σαρκοφάγοι οὗτοι εἰσι πάντες ἀθηναϊκῆς προελεύσεως. Ὁ τὸ μνημεῖον τοῦ λυκίου τύπου καταρτίσας γλύπτης εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰς μετώπας τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἄλλας ζωοφόρους· ἐλευθέρως δ' ἐνεπνεύσθη ἐξ ἀμφοτέρων ταύτων. Ὡς πρὸς τὰς «θρηνηδῶν» αὐταὶ ἀναμιμνήσκουσιν εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς τὰς ἐπιταφίους στήλας τῶν Ἀθηνῶν· τὸ αὐτὸ ὑπάρχει αἶσθημα καὶ ἡ αὐτὴ κατασκευὴ ὑπὸ ἄλλοιαν διάταξιν. Ὁ σαρκοφάγος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἐκ πεντελικῶν μαρμάρων. Περὶ ἔργον εἶναι νὰ γνωσθῇ συνεπεῖρ τίνων περιστάσεων αἱ μορφαὶ αὗται, κατὰ τὸν ἀττικὸν τύπον γεγλυμμένα, κατέφυγον εἰς τὸ φαινικὸν νεκροταφεῖον, ὁπότεν ἐξήγαγεν αὐτὰς ὁ Χαμδῆ βέης. Ἡ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπάντησις θὰ στηρίζεται ἐπὶ μερικῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰκασίων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ὄρος «τυχαῖα φέρετρα», ὃν χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κ. Ράϊναχ, ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πολὺ ἐπὶ τοῦ ἐνός τῶν μνημείων τούτων τοῦ Λυκίου Σαρκοφάγου, ἡ διακόσμησις τοῦ ὁποῦ οὐδὲν περιλαμβάνει τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὸ πρόσωπον ἢ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος. Δυσχερὲς τὸ ἀποδεχθῆναι ὅτι ὁ σαρκοφάγος ὁ καλούμενος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ τοῦ σατράπου δὲν ἐγλύψθησαν ἐπίτηδες διὰ τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἔμελλον νὰ ὑπνώσωσιν ἐν αὐτοῖς τὸν τελευταῖον ὕπνον, ὁ εἰς διὰ τινα μακεδόνα στρατηγὸν καὶ ὁ ἕτερος διὰ τινα τῶν χαναναίων ἐκεῖνων ἡγεμόνων, οἵτινες, πρὶν ἢ εἶτι καταστῶσι ὑποτελεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ προχωρῶσιν εἰς τὴν καλαισθησιάν τῶν ἡθῶν καὶ τῶν τεχνῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ συμβαίνει ἄρα γε ταῦτο καὶ διὰ τὸν σαρκοφάγον τῶν θρηνηδῶν; Ἐκ πρώτης ὄψεως ἠδύνατό τις νὰ διατάσῃ πρὸς βετικὴν ἀπάντησιν μία ὅμως λεπτομέρεια αἶρει πάντα διαταγῶν καὶ ἐπὶ ταύτης ἐπιστῶμεν τὴν προσοχὴν, ἐν μίᾳ τῶν εἰκόνων τοῦ καλύμματος, ἐν ἐκείνῃ

δώρου Ράϊναχ. Εἰς τόμος κειμένου εἰς 4ον καὶ ἐν λεύκωμα εἰς φύλλον ἐκ 50 περίπου πινάκων (ἐκδότης Λερῶν). Τὸ πρῶτον συλλάδιον τῆς 24) ἢ ἀπριλίου. Τιμὴ διὰ τοὺς συνδρομητὰς 40 φρ. διὰ δὲ τοὺς μὴ τοιούτους 50 φρ.

1) «Οἱ σαρκοφάγοι τῆς Σιδῶνος ἐν τῷ μουσεῖῳ Κωνσταντινουπόλεως» (πρῶτον ἄρθρον) ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Καλῶν τεχνῶν 1 φεβρ. 1892.

1) «Βασιλικὴ Νεκρόπολις ἐν Σιδῶνι» ὑπὸ τοῦ Χαμδῆ βέη καὶ Θεο-

δηλονότι ἐν ἡ παρίσταται ἡ νεκρική συνοδεία. Αὐτόθι φαίνεται ἐπὶ ἄρματος, ὑπὸ δύο συρομένου ἵππων, κυκλοτερὲς ἐκ τῶν ἄνω φέρετρον· καὶ ὁμοίως οὐδέποτε παρατηρήθη παραπλήσιον ἐν παραπλησίαις παραστάσεσιν ἐπὶ τῶν μαρμάρων καὶ τῶν ἐξωγραφημένων ἀγγείων τῆς Ἑλλάδος. Αὐτόθι ὁ νεκρός, ἐπὶ κλίνης κείμενος καὶ ἀποκεκαλυμμένον ἔχων τὸ πρόσωπον, φέρεται μέχρι τοῦ τάφου. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο σημεῖον, ὅπερ εἰσῆχθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου, δείκνυσιν ὅτι καὶ ὁ σαρκοφάγος οὗτος ἐγλύφη κατὰ παραγγελίαν διὰ τὸν ξένον ἡγεμόνα, δι' ὃν ἦτο προσωρισμένος.

Οὐδὲν δυσχερέστερον τοῦ καθορίσαι μορφήν τινα διὰ τοὺς μὴ ἰδόντας ταύτην καὶ τοῦ ἐπιτυχεῖν, τῇ χρησιμοποίησει τῶν λέξεων μόνον τῆς γλώσσης, τῆς ὑπ' αὐτῶν κατανοήσεως τοῦ πρωτοτύπου αὐτῆς χαρακτῆρος· καὶ τὸ ἐλάχιστον σχεδιάσμα δύναται μεγάλως νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν περιγραφὴν. Ἐνταῦθα ὅμως ἐν εἶδος φιλοδοξίας ἔχομεν, νὰ διεγείρωμεν παρὰ πᾶσι τοῖς ἐνδιαφερομένοις ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς καλλιτεχνίας τὸν πόθον τοῦ νὰ γνωρίσωσι τὰ μνημεῖα, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος. Ἐν τῷ ἔργῳ, ὅπερ ἀγγέλλομεν, θὰ ἀνεύρωσιν λίαν ἐπιμεμηλεμένας εἰκόνας αὐτῶν, ἀφειλομένας εἰς τὰς ἀρίστας τῶν ἐν χρήσει σήμερον μεθόδων· αἱ εἰκόνες ὅμως αὐταὶ εἶναι βεβαίως λίαν μικραὶ ἢ δὲ φωτογραφία ὡς καὶ ἡ χαλκογραφία ἔχουσι τὰς ἀτελείας αὐτῶν, τὰς παραμορφώσεις καὶ λοιπά. Τὸ κάλλιστον εἶναι ἐν περιπτώσει εὐκαιρίας νὰ μεταβῇ τις εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς ταχείας ἀνατολικῆς ἀμαξοστοιχίας. Δὲν θὰ λυπηθῇ οὔτε τὰ χρήματα αὐτοῦ οὔτε τὸν κόπον, ἰδίᾳ ὅταν ἐπιχειρήσῃ τὸ ταξίδιον τοῦτο κατὰ τὸν ὥραϊον τοῦ ἀπριλίου μῆνα, ὅτε περίξ τοῦ μουσείου ὡς καὶ ἐν τῷ Βοσπόρῳ καὶ ταῖς πριγκιπωνήσοις τὰ ποικίλα δένδρα καὶ οἱ κύτισοι ἀναμειγνύσι τὴν ζωρότητα τῶν ροδοχρῶν ἢ κιτρίνων ἀνθέων αὐτῶν πρὸς τὸ μέλαν τῶν κυπαρίσσω καὶ πρὸς τὸ ζωρὸν χλοερὸν χρῶμα τῶν νέων φύλλων καὶ ὅτε πανταχοῦ περιπίπτανται εἰς τὸν ἀέρα τὰ μύρα τῆς ἡμισμένης ἀκακίας.

ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΛΑΙΔΗ ΜΠΕΤΤΗ — ΔΟΛΛΗ (ἡ ἀνεψιὰ αὐτῆς)

Λ. Μπέττη. Λοιπὸν Δόλλη, κυανοῦν θὰ ἦναι ἡ πορτοκαλόχρουν;

Δόλλη. ὦ, παρακαλῶ, θεῖα Μπέττη—ἡδυνάμην ἐγὼ νὰ ἐκλέξω τὸ χρῶμα.

Λ. Μπέττη. Θεέ μου, τί παιδί! ἡ ἰδέα σου ἦτο πορτοκαλόχρουν.

Δόλλη. Πορτοκαλόχρουν! οὐδέποτε. Εἶπον μεταξωτὸν χρῶματος ἡρανθέμου, πάντοτε δὲ θὰ φέρω ἰα, ἰα τῆς Νεαπόλεως μετ' αὐτοῦ.

Λ. Μπέττη. Ἀγαπητὴ μοι Δόλλη, ὁπόσον παράλογος ἡ καλαισθησία σου. Ἀπέκαμα πλέον ἀπὸ τοῦς καλλιτέχνας, οὐδὲν θέλω νὰ γνωρίζω τὸ καλλιτεχνικόν. Φρονῶ ὅτι ὁ κόσμος ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἀνευ αὐτῶν. Ἀδυνατῶ νὰ φαντασθῶ πρὸς τί ἐφευρέθησαν.

Δόλλη (δειλνυμένως). Νομίζω ὅτι μοὶ ἀρέσκουσιν οἱ καλλιτέχνας.

Λ. Μπέττη (ὁμιλοῦσα τηλεγραφικῶ τῷ τρόπῳ). Ἀνοησία, παιδί μου, ἀνοησία. Καλλιτέχνης, ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἄνθρωπος ὡς ἡμεῖς. Ζωγραφίζει ἢ συνθέτει ὃν τρόπον ὁ ἔχων τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κατέρχεται εἰς τὴν πόλιν. Πρὸς τί νὰ ὑπεριψώμεν τὸν ἕνα καὶ ν' ἀγνοῶμεν τὸν ἄλλον. Ἠδυνάμην εὐχερέστατα νὰ ἐνθουσιασθῶ ἐπὶ καθίσματι γραφείου ὡς καὶ ἐπὶ μακρῇ ἰσχνῇ μορφῇ ἐπὶ ὑέλου, ὑποτιθεμένην ὅτι παρτίστει γυναῖκα. Ἴσως εἶναι γυνὴ—δὲν ἀνοῦμαι τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτων παραμορφώσεων—ἀλλὰ δὲν ὁμοιάζει ἐμέ.

Δόλλη. Ἀγαπητὴ, θεῖα Μπέττη, δὲν ὑποστηρίζω τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὁ κ. Λιγκφίλδ—

Λ. Μπέττη. Σιώπα! ἀγνοεῖς ὁποῖον διέπραξεν ἐγκλημα τὸ πλάσμα τοῦτο. Μετέβη εἰς συναναστροφὴν τῇ ἐσπέρα τῆς χθὲς ἀνευ σοῦ. Ἐφοβεῖτο μίπως δὲν ἦτο ἡ θέσις ἀκριβῶς κατάλληλος διὰ κοράσιον. Ὁ κ. Λιγκφίλδ ἦτο ἐκεῖ.

Δόλλη. Δὲν βλέπω τὸ ἄτοπον τοῦ πράγματος. Ὁ κ. Λιγκφίλδ δὲν εἶναι κοράσιον.

Λ. Μπέττη. Δόλλη! Οὐδέποτε εἶπον ὅτι εἶναι. Ἐγὼ συνείθιζα νὰ φρονῶ αὐτὸν γλυκύν, ἡρεμὸν, ἀππλάγμενον πάσης ὑπερφηφαναίας καὶ ἔχοντα συναίσθησιν τῆς θέσεως αὐτοῦ.

Δόλλη. Ὅποιας θέσεως; Μεγάλως προέχει ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ.

Λ. Μπέττη. Ὅπόσον ἀσύνητος, ἀσύνητος ἀγαπητὴ μοι.

Δόλλη. Τίς ὁ ἀσύνητος;

Λ. Μπέττη. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ Λιγκφίλδ.

Δόλλη. Λέγουσιν ὅμως ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι οἰκεία τῇ παραφροσύνῃ, ταῦτις ὅμως ἔχουσιν δὲν ἀνευρίσκω ἐν αὐτῷ.

Λ. Μπέττη. Ἐγὼ ὅμως ἀνευρίσκω. Χθὲς τὴν ἐσπέραν μοι ὁμολόγησε.

Δόλλη. Περὶ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἐνδιαφέρον ὅταν περιγράψῃ τὰς περὶ εἰκόνων σκέψεις αὐτοῦ;

Λ. Μπέττη. Ὁ καθεὶς δύναται νὰ λυτρώσῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τοῦ νὰ θεωρῆται μωρός, ἀν ἔχη τὴν σύνηθιν νὰ ὁμιλῇ ἀναλόγως.

Δόλλη (ἀπελπιστικῶς). Θὰ ἔχητε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ εἴπητε περὶ τίνος ὁμίλησε;

Λ. Μπέττη. Περὶ ἔρωτος, παιδί μου, περὶ ἔρωτος.

Δόλλη (ἐρυθριῶσα). Μήπως ἐράται, θεῖα Μπέττη;

Λ. Μπέττη. Μάλιστα· ὑπεροπτικός, ραδιοὔργος ἀγύρτης.

Ἄλλ' ἐφθάσαμεν. Ἐξέλθε, Δόλλη. Τί παρατηρεῖς τεθαμβωμένη; Θεέ μου, παιδί μου! ὁπόσον ὠχρὰ φαίνεται.

Δόλλη (κατὰ τὴν εἰς τὸ κατάστημα εἰσοδόν). Θεῖα Μπέττη, τί ἐλέγετε;

Λ. Μπέττη. Ἀδυνατῶ νὰ ἐνθυμηθῶ, ἀγαπητὴ μοι· μὴ με στενοχωρεῖς. Ὁ ἐγκέφαλος δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τόσας ἐρωτήσεις. Παρακαλῶ, κυανοῦν μεταξωτὸν. Εὐχαριστῶ. Κάθησε, Δόλη.

Δόλλη. Ἡρανθεμόχρουν θὰ ἦτο καλλιτεχνικώτερον.

Λ. Μπέττη. Τὰ ἴδια πάλιν! μοὶ ὑπέμνησας ἐκ νέου τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον. Οὗτος εἶχεν ἔλθει καὶ εἶπε μοι ὅτι ἦτο ἀψώδιωμένος εἰς κόρνν—ψυθικῶς ἠρώτησα ὁποῖαν κόρνν; Δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἐγίνωσκεν—ἐγὼ ὅμως ἠσθάνθην ὅτι ἦτο μωρός, ἀλλ' ἡ εὐγένεια ἀπέτρεψέ με τοῦ νὰ εἶπω τοῦτο. Εὐχαριστῶ, ὥραϊον χρῶμα. Παρατήρησε, Δόλλη.

Δόλλη. Εἶναι τόσον λαμπρὸν.

Λ. Μπέττη. Ὁραῖον, ὑγιές, αἰσθητὸν χρῶμα. Δὲν φαίνεται ὡς νὰ ἦναι ἄλλο παρ' ὅ,τι εἶναι;

Δόλλη. Ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἰδῶ καὶ τὸ ἡρανθεμόχρουν.

Λ. Μπέττη. Καλῶς. Εἶπέ μοι τί θέλεις.

Δόλλη. Παρακαλῶ, δεῖξατέ μοι ἀπλοῦν ὠχρὸν ἡρανθεμόχρουν ραβδωτὸν μεταξωτὸν, τὸ πλατύτερον ἐξ ὧν ἔχετε. Καλῶς, θεῖα. Λοιπὸν, ἤρχισε πάλιν νὰ λέγῃ;

Λ. Μπέττη. Καλὴ μοι κόρνν! Βεβαίως ἤρχισεν. Εἶπεν ὅτι ἦτο συμπαθητικὴ—παρ' ὀλίγον δὲ θὰ ἠρώτων αὐτὸν τί ἐνόει. Τόσον ἀξιοιότατος—πᾶσα δὲ εἶναι τοιαῦται—τόσον ζωρὰ καὶ νέα—ὑβρις τοῦτο πρὸς ἐμὲ—τόσον γλυκεῖα καὶ πραεῖα—καὶ ὅλα αὐτὰ ἀνοησία. Προσεπάθησα νὰ διεγείρω τὸ ἐνδιαφέρον μου πρὸς τὴν—

Δόλλη (μετὰ λύπης). Τὴν! ὁποῖα αὐτὴ;

Λ. Μπέττη. Ἐνόμισα ὅτι περιέγραφε σχεδιάσμα τι. ὦ, ἰδοὺ τὸ μεταξωτὸν.

Δόλλη (ἀπεγορευμένην). Σχεδιάσμα! Ἄ μάλιστα, αὐτὸ εἶναι τὸ χρῶμα.

Λ. Μπέττη. Οὐχί, Δόλλη, δὲν εἶναι αὐτό. Δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ τοὺς ἀμφιφρόποντας χρωματισμούς. Ἄν τὸ χρῶμα δὲν δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ σαφῶς ὡς τοιοῦτο ἢ τοιοῦτο, ἐγὼ δύναμαι. Δεῖξον, ἡμῖν παρακαλῶ, καὶ ἄλλο κυανοῦν.

Δόλλη. ὦ, ἀγαπητὴ μοι θεῖα.

Λ. Μπέττη. Δόλλη, ἐπιμένω!

Δόλλη. Λοιπὸν, τί εἶπε περὶ τοῦ σχεδίσματος τούτου;

Α. Μπέττη. 'Αγαπητή μου Δόλλη. Φαντάζεσαι ότι άνα μοι ώ-
μολόγει τι περι τινος σχεδιάσματος, θα σοι τώ έλεγον; **Δόλλη.** 'Ω, λοιπόν, όποια ήτο ή περι ής ώμίλει;

Α. Μπέττη. Βεβαίως είπον ότι ήτο άδύνατον. Είπον αυτό
ότι ήτο θρασύς και άπληγόμενα αυτό γά έρχεται εις την οικίαν.

Δόλλη. Τί; Διατί; **Α. Μπέττη.** Σε παρακαλώ, όταν άπαντήσης αυτόν εν τώ
μέλλοντι να διακόψης πάσαν σχέσιν μετά τρούπου ευγενούς και
έμπροβεντος εις κυρίαν.

Δόλλη. Διατί, όφείλω να γινώσκω τώ διατί; **Α. Μπέττη.** Δόλλη! εις έμέ λέγεις τώ **όφείλω;**

Δόλλη. Συγχορησάτέ μοι. Πολύ λυπούμαι. **Αλλά** δεν θα
έξηγηθήτε;

Α. Μπέττη. Προέτεινε να.—'Αλλά διάταξα να μ'έξαγάγητε
κυανούν πόσον άνόητοι είναι αυτοί οι άνθρωποι.

Δόλλη. Προέτεινε; **Α. Μπέττη.** Επεθύμει να σε συζευχθή.

Δόλλη. Έμέ; **Α. Μπέττη.** Μάλιστα, αγαπητή μου. 'Ενόμισα ότι θα έξεδή-
λους φρίκην. 'Ορθότατα. 'Ο θρασύς!

Δόλλη. Δεν βλέπω όμως διατί να ήναι θρασύς. Τί είπατε ύμεις;

Α. Μπέττη. Σοι είπον άπαξ, αγαπητή μου. Είπον ότι θα
παρατηρήσης, ως έγω, ότι ή θρασύτης αυτού ήτο άπαραμάλλος!

Δόλλη (τρέμουσα). Καί απήντησεν; **Α. Μπέττη.** 'Ότι αν ούτως είχε, τότε πολύ ήπατιθή ως
προς τας περι σου έλπίδας αυτού.

Δόλλη. Ουχι, ουχι άδυνατώ να υποφέρω τούτου!

Α. Μπέττη. Να υποφέρης τί; **Δόλλη.** Τώ—τώ χρώμα έννοώ.

Α. Μπέττη. Είναι λαμπρόν κυανούν.

Δόλλη. Και τοιοιτοτρόπος δεν θα επανιδώμεν—δεν θα επα-
νιδώ—αυτόν πλέον. 'Εκλέξατε ότι άρέσκει ήμιν, άδιαφορώ.

Α. Μπέττη. 'Αγαθή μου κόρη. 'Ορθότατα. 'Η καλαιθνησία
μου είναι άνωτέρα της ιδιικής σου. Κόψατε παρακαλώ δώδεκα
ύάρδας. Διατί, Δόλλη, φαίνεσαι ως να άπώλεσες πών ένδιαφέρον.

Δόλλη. 'Εν τώ κόσμω υπάρχουν και άλλα πράγματα εκτός
των στολών και των χορδών.

Α. Μπέττη. 'Αληθέστατα, αγαπητή μου. πολύ ενάισθητος
είσαι. 'Αλλά πρέπει να φροντίζωμεν και περι αυτών ένιοις. 'Η
κοινωνία άναγκάζει ήμιας να ήμεθα κεκαλυμμένοι. 'Αλλά αγαπητή
μου προς Θεού! τί έχεις; οι όφθαλμοί σου είναι πλήρεις δακρύων.

Δόλλη. Διερχόμενός τις μοι επάτησε τών πόδα.

Α. Μπέττη. Πόσον άπρόσεκτος. Ταλαίπωρος κόρη μου! Εύ-
χαριστώ, έτελειώσαμεν την άγοράν. Ελθέ, Δόλλη. 'Ω, παρατή-
ρησον. Πόσον βάνανος! 'Ιδού αυτός. Εις την άμαξαν, Δόλλη,
προχώρησον ταχέως και μη παρατήρει αυτόν. Λοιπόν, πα-
ρητήρησες;

Δόλλη. Ουχι—'Εδείξα προς τά κάτω. 'Ησύνηθη τώ μέγιστα.

Α. Μπέττη. 'Ορθότατα. Είδεσθε. Τί θεάσαι;

Δόλλη. Τώ πενιχρόν αυτού φόρεμα (ανάλυομένη εις δάκρυα).
Και έγω να ήμαι τόσο πλούσια;

Α. Μπέττη. Τί έχεις, Δόλλη; Τί συμβαίνει;

Δόλλη. Έγω—τίποτε. Έχω κεφαλαγίαν. Παρακαλώ, μη
ένοχλείσθε. Οι άνθρωποι πάσχουσι κεφαλαγίαν—και καρδια-
γίαν καθ' έκάστην, ό δέ κόσμος χωρεί πάντοτε εν τή αυτή όδω.

Α. Μπέττη. Δόλλη, άτόπος σκέπτεσαι.

Δόλλη. Ουχι. Μόνον λυπούμαι.

Α. Μπέττη. Διατί, κόρη μου; Διατί;

Δόλλη (προσπαθούσα να επιδείξη μειδιάμα υπό τά δάκρυα):
'Ω, μόνον διότι ή στολή θα ήναι κυανόχρους, αντί να έχη τώ
χρώμα τού ήσανθέμου. Διατί άλλο ήδύνατο να λυπηται άδύνε-
τος και άσημος κόρη, οία έγω; 'Αν ένεφερούμην βαθυτέρων
αισθημάτων ό κόσμος εν ώ ζώμεν θα μου κατεγέλα. Μη ένοχλεί-
σθε, θεία Μπέττη, τολμώ να είπω ότι ή στολή θα άποτελέσθι με-
γάλην επιτυχίαν.

Α. Μπέττη. Βεβαίως θα επιτύχη. 'Αλλ' έθθάσαμεν εις τών
οίκον.

Δόλλη (μετά λύπης). Εύχομαι να ήσθανόμην τώσσην χαράν
όσσην και όταν έξήλθον ('Ανέρχεται τας βαθμίδας, κλονίζομένη
υπό τών λυγμών και έχουσα κεκλιμένην τήν κεφαλήν.

Α. Μπέττη (παρατηρούσα αυτόν όπισθεν). Κρύμα, κόρη μου.
'Όπόσον άνόητα είναι τά κοράσια. Και όλα αυτά δια μίαν στο-
λήν τού χορού (άκολουθούσα τήν άνεμίαν αυτής εισέρχεται εις
τόν οίκον).

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΗΤΗΡ.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

(Συνέχεια: ίδε προηγούμενον άριθμόν).

'Ο πόθος ούτος τής αγάπης, ή ανάγκη αυτή τού να είναι
ού μόνον άντικείμενον αγάπης αλλά και θωπείας άνήσχυει τήν
'Οδίλην, ή όποία έγίνωσκε πόσον ό βίος έν γένει στερείται θω-
πειών. Προσνήχθη λοιπόν προς τόν παιδα μετά μεγίστης γλυ-
κύτητος, μιξ δέ τών ήμερών καθ' ήν ό 'Εδμόνδος τήν αυτήν
έξέφραζεν ιδέαν, είπεν αυτό γά άνευ μελαγχολίας.

— Δεν είσαι δίκαιός 'Εδμόνδε. Μήπως ή αγάπη μου δεν
δύναται να σε παρηγορήση δια τήν όλίγην ψυχρότητα τής άλ-
λης προμήτορός σου;

— 'Ω! σύ μαμά, είσαι άγγελος! άνέκραξεν ό παις κρατού-
μενος εκ τού τραχήλου αυτής.

'Η σκέψις αυτή και άλλαι άνάλογοι ήγαγον αυτόν εις ση-
μειον να μισήση τήν εκ μητρός μάμμην αυτού, ήτις, όμολο-
γητέον, πολύ όλίγον έφρόντιζε ν' αγάπηθη παρ' αυτού. 'Ο 'Εδ-
μόνδος λοιπόν ζηλότυπος εκ συνηθείας και εκ κλίσεως φυσικής,
έχαιρε πολύ επί τοίς δυσάρεστοίς αισθημασίν, άπερ θα έγένενα
πράξ τή άδιαφορώ κ. Ρουβεραι ή ανάγκη ν' άποχωρισθ ή τής
'Υβελίνης, ήτις θα εισήγετο εις παρθεναγωγείον. Κατά τώ ήμισυ
εκ πειθούς και κατά τώ ήμισυ συνεπειά τής παθητικής άφασίας,
ήν ό γαμβρός αυτής ήδυνάτει να καταπολεμήση κατώρθωσε να
κρατήση παρ' εαυτή τήν 'Υβελίνην μέχρι τής στιγμής καθ' ήν
τό πρώτον έκοινωνήσεν.—'Η καλή κυρία είχε θέσει εις ένέργειαν
όλόκληρον τήν διπλωματικήν αυτής όξύνοιαν και λεπτότητα
όπως αναβλή όσον τώ δυνατόν τώ γεγονός εκείνο.

Κατά πρώτον προέβαλε τήν ηλικίαν. Μόλις ή μικρά ήν δέκα
έτών, τώ δέ ύψηλόν αυτής άνάστημα προήρχετο εκ προώρου
άνάπτυξωσ! Δεν ήτο δυνατόν να καταπονηθ ή δια πολλών μα-
θημάτων, ένώ άρ' έτέρου είχε πρόωρον άνάπτυξιν. Τώ έπιόν έτος
έλαφρός κατάρρους διέκοψε τά μαθήματα τής κατηχήσεως κατά
τας αρχάς τής τεσσαρακοστής και ή 'Υβελίνη έκούσα άκουσα
ήναγκάστη να παραμείνη επί πολύ έν τή οικία εις τρόπον ώσπε
ή θρησκευτική αυτής εκπαίδευσις να μη συμπληρωθ ή έγ-
καίρως.

'Η κορασίς όμως έπλησίαζεν ήδη εις τήν δεκατριετή ηλικίαν
και επομένως ήν άδύνατος περαιτέρω άναβολή. 'Ο Ριχάρδος
μετά φλέγματος άνήγγειλεν εις τήν πενθεράν αυτού ότι εάν έμ-
πόδιόν τι έπαρουσιάζετο άκόμη, ήτο άποφασισμένος να εισαγά-
γη, άνευ άναβολής, τήν θυγατέρα αυτού εις παρθεναγωγείον
ένθα ό κατάρρους ούδέποτε παρεμποδίζει τήν τέλεσιν τής τελε-
τής. 'Εδέησε λοιπόν να υποκύψη, έρ' ω ήλθεν εις Παρισίους
ένθα έγκατεστάθη και ένθα έγένετο ή τελετή.

— Γιαγιά, είπεν ό 'Εδμόνδος, θα δυσάρεστηθής πολύ όταν
χωρισθής από τήν 'Υβελίνην;

'Ο πατήρ όμως, ή 'Οδίλη και ή κ. Βοίς προσέβλεψαν αυτόν
επί τή έρωτήσει με τρόπον επιτιμήσεως. 'Αλλ' εκείνος έστη
άπαθής. 'Εκαστος έγίνωσκεν ότι ήτο τώ φλέγον μέρος τού ζη-
τήματος. Ποία λοιπόν ιδέα, όποία έλλειψις λεπτότητος παρά
τώ παιδί εκείνω, τώ συνήθως λεπτοτάτω! 'Αφ' ότου όμως έ-
φθασε τά δέκα και όκτώ έτη ή μετ' αυτού συνδιάλεξις ήν
άκανθώδης.

— Ναι! ἀπήντησεν ἡ κ. Ρουβεραϊ ψυχρῶς. Διὰ τί ὅμως μ' ἐρωτᾷς; διότι πρέπει νὰ τὸ ἤξεύρης εἶναι πολὺς καιρὸς ποῦ ὀμιλοῦν.

— Ἡρώτησα, γιὰγὰ, διὰ νὰ μάθω ἐάν πράγματι εἶναι ἀληθές, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐδμόνδος ἐν μεγάλῃ λεπτότητι, λοιπόν, ἀδελφίτσα μου, θὰ ἰδῆς καὶ σὺ τί θὰ πῆ νὰ εἶσαι ἐσωτερικῆ εἰς λύκειον. Τὸ παρθεναγωγεῖον, ὡς ὑποθέτω τοῦλάχιστον, δὲν εἶναι τόσον δύσκολον ὅσον τὸ ἰδικόν μου τὸ λύκειον, ὅπως δῆποτε ὅμως εἶναι ὀλιγώτερον εὐχάριστον παρὰ τὸ σπῆτι τῆς γυαγιάς.

— Ἐδμόνδε, εἶπεν ἡσύχως ἡ Ὀδύλη, διατί κἄνεις τὴν ἀδελφὴν σου νὰ λυπηθῆται ἐν τοιαύτῃ μάλιστᾳ ἡμέρᾳ;

— Δὲν βλέπω πῶς εἰμπορεῖ νὰ λυπηθῆ! ἀπήντησεν ὁ Ἐδμόνδος μετ' ἔνδομύχου εἰρωνείας, ἦν ἡ Ὀδύλη συνείθισε νὰ διακρίνη ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν εὐγενῆ ἔκφρασιν. Πρέπει νὰ περᾶσῃ κανεὶς ἀπ' ἐκεῖνο τὸ γεφύρι, ὅλοι ἐπέερασαν, καὶ ἐγώ.

— Θὰ μὲ κἄμῃ; νὰ μετανοήσω, υἱέ μου, διότι δὲν σὲ ἄφησα ἐσωτερικόν, εἶπε σοβαρῶς ὁ Ριχάρδος. Νομίζω ὅτι ὁ τρόπος τοῦ βίου τοῦ πατρικοῦ οἴκου εἶναι πολὺ ἐλεύθερος ὡς πρὸς σέ...

Ἐπὶ τούτῳ ἠγέρθησαν ἀπὸ τῆς τραπέζης καὶ οὐδεὶς ἔκαμιν ὑπαινιγμόν, ὁ πατὴρ ὅμως ἐλυπήθη. Αἱ τεταμέναι σχέσεις μετὰ τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ ἠνᾶγκάζον αὐτὸν νὰ ἐπιθυμῆ νὰ ἀποφεύγῃ οὐ μόνον πᾶσαν λεπτὴν εἰρωνείαν, ἀλλὰ πάντα περιττὸν διαπληκτισμόν, ἐπομένως οὐδὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀπαρέσῃ αὐτῷ ὅσον παρομοία ἐπιθέσεις. Τῇ ἐπαύριον, ἔλαβε τὸν υἱὸν αὐτοῦ κατὰ μέρος καὶ ἀπηύθυνεν αὐτῷ δικαίως μὲν ἀλλ' αὐστηρᾶς πῶς ἐπιτιμήσεις.

Τὸ ζῶηρόν τῆς φύσεως τοῦ Ἐδμόνδου καθίστα αὐτῷ ἀλγεινὴν πᾶσαν ἐπιτίμησιν. Ἐπὶ πλέον ἐγίνωσκεν ὅτι, κατὰ τὴν περίστασιν ἐκεῖνην ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκινεῖτο οὐχὶ ἐξ ἠθικοῦ λόγου ἀλλ' ἐκ σκέψεως καθαρῶς ἐξωτερικῆς καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας πηγαζούσης. Ὁ νεαρὸς ἀνὴρ περιεφρόνει τὴν διπλωματίαν καὶ τὰς πлагίας ἐκφράσεις, συνήθεις ἐν τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ. Ὑπὲρ πᾶν πρᾶγμα περὶ πολλοῦ ἐποίετο τὴν εἰλικρινεῖαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος, ἦτο δὲ ἔτοιμος πάντοτε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὰς θεωρίας αὐτοῦ μετὰ κτηνωδίας μὴ ἀποκρυπτομένης. Ἀπήντησε λοιπὸν εἰς τὸν πατέρα του ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, οὐδέποτε βεβαίως σκεπτόμενος νὰ ἐπικρίνη τι. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὐτοῦ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὴν αὐστηροτέραν τῶν ἐπιτιμήσεων, ἃς ποτε ἔλαβεν.

— Ὑπῆρξα πολὺ καλός, εἶπεν ὁ Ριχάρδος ἐν τέλει. Ἡ γυαγιά σου σὲ ἐχάιδεψε πολὺ, ἡ μήτηρ σου Ὀδύλη πάλιν, ἐφέρετο μετὰ τσαύτην ἀγαθότητα ὥστε ἔπρεπε νὰ ἐρυθριάς, διότι δὲν εἶσαι ἄξιος αὐτῆς. Εὐτυχῶς ὅμως τὸ κακὸν δὲν εἶναι ἀθεράπτευτον. Ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία θὰ τακτοποιήσῃ τὰ σφάλματα τῆς ἀνατροφῆς σου, διότι ἔθαν ὑπάγῃς εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Ἁγίου Κύρου, θὰ εἶσαι ἠναγκασμένος νὰ ὑφίστασαι τὰς ἐπιπλήξεις ἀνευ δικαιώματος ἀντιλογίας.

Ὁ Ριχάρδος ἔστη ἀφείς ἔλλειπῆ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ.
— Ἀκόμη ὅμως δὲν εἶμαι ἐκεῖ, ὑπέλαθεν ὁ Ἐδμόνδος, οὐχὶ βεβαίως μετὰ προθέσεως προκλήσεως ἀλλ' ὅπωςδῆποτε μετὰ θυμοῦ.

Ὁ Ριχάρδος ἠτένισε τὸν υἱὸν του καὶ εἶπεν αὐτῷ μόνον:
— Κρημνίσου ἀπ' ἐμπρός μου.

Ὁ Ἐδμόνδος ὑπήκουσε καὶ μόνος μεταβάς ἐφυλακίσθη ἐν τῷ κοιτῶνι του.

XIV.

Ἐξαιρῶν ἐκουσίως τὴν κ. Βρίς, ἡ ὁποία κατακρίνουσα τὸν Ἐδμόνδον θὰ κατέκρινεν ὅμως ὅπωςδῆποτε καὶ αὐτόν, ὁ Ριχάρδος συνεκρότησε συμβούλιον μετὰ μᾶνης τῆς συζύγου του.

Ἡ περίπτωσις δὲν θὰ εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην σοβαρότητα ἐάν τὸ πρῶτον ἐλάμβανε χώραν καὶ ἐάν ὁ Ἐδμόνδος προώδειε καλῶς εἰς τὰ μαθήματά του. Δυστυχῶς εἰς ἅπαντα αὐτοῦ

τὰ μαθήματα ἐχώλαινε συνεπέα τῶν ἐλαττωματικῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἐκπαίδευσίς αὐτοῦ ἦν λίαν ἀτελής. Ὅταν ἤθελε νὰ ἐργασθῆ, εὐκόλως καθίστατο ὁ πρῶτος τῆς τάξεώς του, πρὸς μεγάλην ἀγανάκτησιν τῶν συναξιωτῶν του καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν καθηγητῶν, οἵτινες μετὰ δυσχερεσίας ἔβλεπον τὸν περιοδικὸν τοῦτον νικητὴν καταλείποντα ὀπίσω μαθητὰς ἐργαζομένους εὐσυνειδήτους καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Συνήθως ὅμως διετέλει εἰς μετρίαν πρόδον.

Ὁ βίος λοιπὸν, ἐν διῆγε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Ἐδμόνδος καίπερ παρακολουθῶν τὰ μαθήματα αὐτοῦ, ἦτο συχνάκις θυελλώδης. Ἀπ' οὗτου εἰς εἰδικὸν κυρίως ἡσχολεῖτο μάθημα, παρετήρει πόσον αἱ περιοδικαὶ ὀκνηραὶ καὶ ἡ κακὴ θέλησις ἐγέννων αὐτῷ δυσχερίας. Σταθερὰ θέλησις θὰ ὑπερενίκα τὰ ἐμπόδια ἐκεῖνα, μικρὰ ἐργασία συμπληρωματικὴ κατὰ τὰς διακοπὰς θὰ ἐπλήρου τὰ κενά. Ἦτο ὅμως ἀνάγκη θελήσεως, ὁ δὲ Ἐδμόνδος οὐδέποτε κατεπολέμει ἑαυτόν. Περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ διατελῆ πάντοτε δύσθυμος, δυσχερεστῆμένος κατὰ τοῦ ἰδιοῦ ἑαυτοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν καθ' ὅλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἐξαιρουμένης πάντοτε τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ὀδύλης, ὡς ἀπεκάλει αὐτὴν ἀφ' οὗτου ἡ λέξις μακρὰ ἐφαίνετο αὐτῷ ὡς ἀρμοζούσα τοῖς παισὶ μάλλον.

— Λοιπὸν τί φρονεῖς, ἠρώτησεν ὁ Ριχάρδος, ἀφοῦ ἀνέπτυξεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὅ, τι ἐσκέπτετο.

— Σκέπτομαι, φίλε μου, ἀπήντησεν ἡ νεαρὰ γυνὴ ὅτι πρέπει νὰ συγχωρήσωμεν εἰς χαρακτῆρα λίαν ἐγωιστικόν, πλήρη προτερημάτων καλῶν, ἐξαιρετικῆς γενναιοφροσύνης, ἀλλ' ὅστις καθωδήγηθη κακῶς.

— Ἄ!!! ἀνέκραξεν ὁ Ριχάρδος, εἶναι σφάλμα μου ἐάν δὲν καθωδήγηθη ὅπως ἔπρεπε; Δὲν διήλθον ἔτη ὀλόκληρα λυπούμενος... ἀλλὰ διατί νὰ ἐπανερχώμεθα εἰς τὰ αὐτά; Κατέκτησες τὴν καρδίαν τῆς μητρὸς μου, Ὀδύλη, μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς σὲ πλειότερον ἢ εἰς ἐμέ... Βεβαίως δὲν παραπονοῦμαι διὰ τοῦτο, ὁμολόγησον ὅμως ὅτι εἶναι πῶς σκληρόν δι' ἄνθρωπον, ἀπολέσαντα ἐν τινι μέτρῳ τὰ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δικαιώματα ἐνεκα τῆς συζύγου του, νὰ βλέπῃ ἑαυτὸν κατακρινόμενον ὑπὸ τῆς μητρὸς του διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ κακόν, ὅπερ ἐγένετο παρὰ τὴν θέλησιν του. Μήπως καὶ σὺ τώρα, ἡ ὁποία ἐπαινέσαι καὶ θαυμάζεσαι πάντοτε παρὰ τοῦ υἱοῦ μου καὶ τῆς μητρὸς μου, θὰ μὲ κατακρίνης δι' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν ἠδυνήθην νὰ παρεμποδίσω;

Ὁ Ριχάρδος, δύσθυμος καταστάς ἐκ τῶν δυσχεριῶν τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ οικογενειακοῦ βίου, εἶχεν εἶπει πλείω τῶν ὅσων ἤθελε νὰ εἶπῃ. Παρετήρησεν ἀμέσως ὅτι οἱ λόγοι του ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶσι προσβλητικοὶ ὑπὸ τῆς συζύγου του καὶ ἐπομένως προσέθηκεν.

— Συγχώρησόν με σὲ παρακαλῶ διότι πράγματι καθὼς γινώσκεις ἔπαθα πολλὰ καὶ δὲν ἤξεύρω ποῦ νὰ στραφῶ. Ἡ κόρη μᾶς φεύγει διὰ παντός, νομίζω, καὶ ὁ υἱός μου φαίνεται ὅτι οὔτε μὲ ἀγαπᾷ οὔτε μὲ ἐννοεῖ! Εἰς τοιαύτας περιστάσεις, Ὀδύλη μου, ἔρχομαι νὰ ζητήσω ἐν σοὶ τὴν ἀνᾶψαυσιν καὶ τὴν παρηγορίαν, ἦν πάντοτε εὖρον... Μοὶ ὀμιλεῖς περὶ διευθύνσεως τῆς ἀνατροφῆς του!... ἔκαμα ἄσχημα, παρεφῆρην καὶ πιστεύω ὅτι θὰ μὲ συγχωρήσῃς διότι εἶσαι πολὺ καλή.

Ἡσπάζετο μετὰ τρυφερότητος τὴν χεῖρά της διὰ τοῦ πιστοῦ ἐκεῖνου τῶν νεανικῶν ἡμερῶν βλέμματος. Τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ὑπενθύμιζε τῇ Ὀδύλῃ πολλὰ παρελθόντα πράγματα, καλὰ καὶ ἀντίθετα, μέχρι τοσοῦτου βαθμοῦ μάλιστᾳ ὥστε ἐπεθύμει νὰ ἠδύνατο ν' ἀποστρέψῃ τὸ ἑαυτῆς βλέμμα ὅπως ἀποκρύψῃ ἐκ τοῦ συζύγου της τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα ἠσθάνετο μέοντα. Περιωρίσθη λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ὑπομειδίσῃ αὐτῇ, καὶ διὰ χειρονομίας θαυμαστῆς ἐσπύγγισε τὰ δάκρυα, ἅπερ κατέβρεχον τὰς μακρὰς βλεφάρδας τῶν ὀμμάτων τῆς συζύγου του.

— Ὅ, τι καὶ ἂν συμβῆ θ' ἀνταγαπώμεθα πάντοτε Ὀδύλη, Συνεμερίσθημεν πολλὰς θλίψεις καὶ εὐτυχίας εἰς τρόπον ὥστε

ἡ ἀμοιβαία ἐκτίμησις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασθενήσῃ. Τὸ πιστεύεις;

Ἐπεθύμει καὶ ἐκεῖνη νὰ τὸ πιστεύῃ ἐπομένως προσεπάθησε νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ περὶ τούτου.

— Τότε λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμωμεν; ἐξηκολούθησεν ὁ Ριχάρδος. Πῶς νὰ διευθυνθῶμεν ἀνά μέσων τῶν δύο σκοπέλων, τοῦ Ἐδμόνδου, ὅστις εἶναι δυσάγωγος καὶ τῆς Ὑβελίνης, ἡ ὁποία καθ' ἐκάστην ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μᾶς διαφεύγει;

Ἡ Ὀδὶλη ἐσκέπτετο. Ἐξάφνης μειδιάμα σχεδὸν πονηρὸν ἐφαιδρυνε τὸ σοβρὸν καὶ ὠραῖον αὐτῆς πρόσωπον.

— Θέλεις νὰ σέ συμβουλευσω; ἠρώτησε· λάβε ὑπ' ὄψει ὅτι μοι ἐζήτησες συμβουλὴν. Μὲ δίδεις τὸν λόγον σου νὰ τὴν ἐκτελέσῃς ὅσον καὶ ἂν σοὶ φανῇ παράδοξος;

— Ἐάν μόνον παράδοξος εἶναι, ἀναμφιβόλως... Ἰδωμεν.

— Πρέπει... νὰ μὴ πηδήσῃς ὅμως σέ παρακαλῶ! Πρέπει νὰ περάσωμεν τὰς διακοπὰς ἐν τῷ μεγάρῳ Ρουβεραι.

— Ἐν Ρουβεραι; ἀνέκραξεν ὁ Ριχάρδος ὀλοσχερῶς ἐκπλαγείς. Νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ στόμα τοῦ λύκου;

— Ὅχι φίλε μου ἀλλ' εἰς τὸ μέσον, εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ φρουρίου, ὅπερ δὲν εἶναι ἔν καὶ τὸ αὐτό.

— Μὲ τὸν Ἐδμόνδον;

— Βεβαιότατα!

— Διὰ νὰ μάθῃ ἡ κ. Ρουβεραι ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς μας δυσκολίας, διὰ νὰ χαίρεται βλέπουσα πόσον κόπον μᾶς προσξενεῖ ὁ υἱός μου;

— Ὅχι, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐρίσκηται εἰς διηνεκῇ σχέσιν ὁ Ἐδμόνδος μετὰ τῆς ἀδελφῆς του τὴν ὁποίαν μόλις γινώσκει καὶ μετὰ τῆς ὁποίας οὐδέποτε εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀνταλλάξῃ δύο λόγους ἐν ἀδελφικῇ οικειότητι. Διὰ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ ὑπόκηται εἰς τὴν τάξιν οἰκίας ἡ ὁποία δὲν εἶναι οὔτε Λύκειον οὔτε ἡ πατρικὴ του οἰκία, διὰ νὰ διαφύγῃ τὰς παρατηρήσεις τῆς μήνης του κ. Βρίς ἡ ὁποία ἔχουν τὸ μόνον πλεονέκτημα νὰ τὸν καθιστοῦν ἔξω φρενῶν...

— Ἀγνώμων υἱός! ἐψιθύριεν ὁ Ριχάρδος.

— Ὅχι ἀγνώμων, εἶπεν ἡσυχῶς ἡ Ὀδὶλη, ἀλλὰ πεισματωθεῖς... πρὸ ὀλίγου Ριχάρδε εἶπες, ὅτι καὶ σὺ εἶσαι ἀπηυδισμένος ἐνῶ μάλιστα ἔχεις χαρακτῆρα ἀνώτερον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Ριχάρδος παρετήρησε τὴν σύζυγον αὐτοῦ μετὰ βλέμματος διαμαρτυρίας ἐπὶ τοῖς ἐπαίνουσι, ἐν τούτοις ἡσθάνθη σφοδρὰ τὴν ἠδύτητα τοῦ ἐπαίνου.

— Θέλεις λοιπὸν, ἐξηκολούθησεν ἡ Ὀδὶλη, νὰ μὴ αἰσθάνεται τὰς ἐπιπλήξεις αἱ ὁποῖαι βεβαίως εἶναι βέβαιοι, ἀλλὰ τοσοῦτω μᾶλλον ἀλγεινὰ ὅσῳ ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ δὲν συνείθισε ποτὲ νὰ ἀκούῃ τοιαύτας ἐκ τοῦ στόματός σου;

— Ὅμιλεις ὡς Θεός, Ὀδὶλη, εἶπεν ὁ Ριχάρδος μειδιῶν. Δικαί νὰ μὴ γείνης δικηγόρος; Ὅθ' ἐκέρδιζες ὅλας τὰς δίκας. Ἀλλὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς Ρουβεραι... Καὶ πρῶτον πάντων θὰ εἶναι ἀνυπόφορον βάζανον διὰ σέ...

— Διὰ τί;

— Ἡ κυρία Ρουβεραι κέκτηται ἐν τῇ ἐντελείᾳ τὴν τέχνην νὰ πλήττῃ εἰς τὸ ἀσθενές σημεῖον, σὺ δὲ ἔχεις πολλὰ τοιαῦτα.

— Μὴ φοβῆσαι ποσῶς διὰ τοῦτο δὲν ἔχω ἐγὼ ἀσθενῆ σημεῖα τὰ ὁποῖα νὰ γνωρίζῃ ἡ λαμπρὰ αὐτῆς κυρία. Ἡξέυρεις Ριχάρδε ὅτι θὰ ἦτο ἡ μᾶλλον ἀξέκλαστος γυνὴ τοῦ κόσμου ἐάν δὲν ἦτο προμητῶρ τῆς Ὑβελίνης;

— Τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ! ἐπὶ πολὺ καὶ ἐγὼ ἐσκέφθην τὸ αὐτό. Τὸ δυσκολώτερον ὅμως καὶ τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται νὰ ἐννοῆς εἶναι νὰ κατορθώσωμεν νὰ προσκληθῶμεν ὑπὸ τῆς κ. Βρίς.

— Εἶναι ἀπλούστατον. Προσκαλεῖς σὺ πρῶτος τὴν κ. Ρουβεραι νὰ ἔλθῃ μετὰ τῆς Ὑβελίνης νὰ περᾶσῃ τὸ ἔαρ εἰς Πινόν. Ἡ κ. Ρουβεραι δὲν θέλει ποσῶς νὰ ταρᾶσθῃ καὶ ἐπειτα δὲ δὲν θὰ θελήσῃ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συζήσῃ ἐπὶ δύο ὅλους μῆνας μετὰ

τῆς κ. Βρίς. Ἡξέυρεις ὅτι αἱ δύο γράται δὲν ἔχουν πλέον ἀναμεταξύ των τὰς αὐτὰς σχέσεις;

— Καὶ ἄλλοτε ὅταν αἱ σχέσεις των ἦσαν καλαί, εἶπεν ὁ Ριχάρδος, οὐδέποτε ἡ μία ἔμεινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ἄλλης ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας ὥρας. Ἀέγε λοιπὸν, ἐξακολουθεῖ.

— Προσκαλοῦμεν λοιπὸν ἡμεῖς καὶ μᾶς ἀρνοῦνται, ἐπιμένετε τότε σεῖς λέγοντες ὅτι εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ γνωρισθοῦν ὀλίγον τὰ παιδιὰ καὶ ἐκ λεπτότητος προσφέρεσθε νὰ ἀφήσετε τὸν Ἐδμόνδον μόνον μετὰ τῆς ἀδελφῆς του διὰ νὰ μὴ ἐπιβάλλῃς τὴν παρουσίαν καὶ ἡμῶν.

— Ἄ! θαρρῶ πῶς ἀκούω τὴν ἀπελπιστικὴν κραυγὴν τῆς κ. Ρουβεραι! εἶπεν ὁ Ριχάρδος ἐν ἐκτάκτῳ εὐαρεσκείᾳ.

— Τότε σὺ μὲ μεγάλῃ συγκατάθασιν προσφέρεσαι νὰ ἐπιβλέπῃς ἐκ τοῦ πλησίον τὸν υἱόν σου ἡ κ. Ρουβεραι, ἡ ὁποία εἶναι λίαν λεπτὴ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, σέ προσκαλεῖ, καὶ σὺ, φυσικῶ τῷ λόγῳ, δέχεσαι καὶ διὰ τοὺς δύο μας...

— Διὰ τὸ ὁποῖον θὰ λυσσάζῃ, εἶπεν ὁ Ριχάρδος ὡς ἐν συμπεράσματι, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς λεπτότητος δὲν θὰ θελήσῃ ν' ἀρνηθῇ!

— Καὶ ἡ κόρη σου θὰ προσκολληθῇ εἰς σέ, εἶπεν ἡ Ὀδὶλη σοβαρῶς μειδιῶσα καὶ ἐν ἐκφράσει ὑπερηφάνου τρυφερότητος, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συζήσῃ μετὰ σοῦ χωρὶς νὰ σέ ἀγαπήσῃ. Ἄ! Ριχάρδε, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ προσδράμῃ μόνη πρὸς σέ διὰ νὰ σέ περιβάλλῃ τὸν τράχηλον καὶ διὰ τῶν δύο βραχιόνων τῆς καὶ σέ διηγηθῇ μυστικόν, τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν θὰ ὑπάρχῃ γυνὴ εὐτυχεστέρα ἐμοῦ!

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐφηρμάσθη. Τὰ πάντα ἐγένοντο ὡς προέβλεψεν ἡ Ὀδὶλη. Ἡ κ. Ρουβεραι, ἐκτὸς ἑαυτῆς, ἀλλὰ λίαν λεπτὴ καὶ ἀπὸ μνηδὸς οὐδὲν ἀποδεικνύουσα τῶν ἐν αὐτῇ κοχλαζόντων αἰσθημάτων, προητοίμασε δωμάτια κατὰλληλα διὰ τὸν κύριον καὶ τὴν κυρίαν Ριχάρδου. Ἡ κυρία Βρίς, μήτηρ, προσκληθεῖσα ἠρνήθη νὰ καταλίπῃ τὸ Πινόν, λέγουσα ὅτι αἱ δύο ἔξοχαί ἐκείντο πλησίον ἀλλήλων, τοῦτο δὲ θὰ ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ βλέπῃ καθ' ἐκάστην τοὺς ἐγγόνους αὐτῆς.

Ὁ Ζαφφὲ ἤρξατο λαμβάνων σοβαρώτατον ὕψος, ἐγήρασκεν, ὁ καλὸς ὑπρέτης, τὰ δὲ ἔτη καθίστων αὐτὸν μεμψίμοισον. Ἐκείνος δὲν προσεκλήθη καὶ ἐπομένως κατ' ἀρχὰς ἐθεώρησε τὴν παράλειψιν ταύτην ὡς προσβολὴν, εἶτα ὅμως μετέβαλε γνώμην, σκεφθεὶς ὅτι διαμονὴ ἐν Ρουβεραι θὰ ἦτο δι' αὐτὸν ἀνυπόφορος βάζανος. Οἱ ὑπρέται ἦσαν πάντες ἐν Ρουβεραι καλῶς δεδοκιμασμένοι. Ἀπὸ τοῦ ἐπιστάτου τῆς τραπέζης μέχρι τῆς ἐσχάτης ὑπηρετρίας τοῦ μαγειρίου, πάντες ἦσαν ἀρίστης συμπεριφορᾶς καὶ ἡσυχώτατοι, ὅπερ πολλὰκις εἶχεν ἀπελπίσει τὸν φύσει ζωρὸν χαρακτῆρα τοῦ Ζαφφὲ.

— Ὡς ὑπρέται, ἔλεγεν εἰς τὴν συνήθη ἐμπιστῶν αὐτοῦ Ὀδὶλην, εἶναι ἀμίμητοι, καὶ δὲν ἔχει κανεὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, θὰ προετίμων ὅμως νὰ ζῶ εἰς ἓνα ἄλοῦρι παρὰ νὰ ἔχω καθ' ἡμέραν νὰ κάμω μ' αὐτούς!

Ὁ Ζαφφὲ λοιπὸν ἔμεινεν ἐν Πινόν, ὅσῳθεν εἶχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συνοδεύῃ τὴν κ. Βρίς ἀνά πάσαν ἐπίσκεψιν αὐτῆς. Ὀλίγον ὁ ἀπὸ τῆς Ρουβεραι νῦχαρίσται αὐτὸν διεγείρων ἐν αὐτῷ τὰς ἐπικρίσεως αἰσθήματα, ὡς τὸ σίναπι διεγείρει τὴν ὄρεξιν. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν εἶπεν εἰς τὴν κυρίαν αὐτοῦ.

— Ὅταν βλέπω κυρίους τόσοσ καθῶς πρέπει, — διότι ἡ κυρία θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶναι ὑπρέται ὡς ἐμέ ἀλλὰ κύριοι — καὶ ὅταν ἡ ἐργασία αὐτῶν ἦναι ἀπαράμιλλος, σκέπτομαι μόνος μου ὅτι καλλίτερον εἶναι νὰ ἦμαι ὡς εἶμαι ὑπρέτης παρὰ ὅπως εἶναι αὐτοί.

(Ἀκολουθεῖ).

Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.